

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานันทนาการ: ภาพสะท้อนจากวรรณกรรมเยาวชนหลังวิกฤติเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ เพื่อศึกษานันทนาการหลังวิกฤติเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ และความสัมพันธ์ระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับแผนนันทนาการแห่งชาติ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยเสนอเป็นลำดับดังนี้

1. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการนันทนาการ
  - 1.1 ความหมายของการนันทนาการ
  - 1.2 แนวคิดและทฤษฎีการนันทนาการ
  - 1.3 เป้าหมายของการนันทนาการ
  - 1.4 ลักษณะพื้นฐานของการนันทนาการ
  - 1.5 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมด้วยกิจกรรมนันทนาการ
  - 1.6 คุณค่าและประโยชน์ของการนันทนาการ
  - 1.7 รูปแบบและกิจกรรมของการนันทนาการ
2. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน
  - 2.1 ลักษณะของวรรณกรรมทั่วไป
    - 2.1.1 ธรรมชาติและพันธกิจของวรรณคดีหรือวรรณกรรม
    - 2.1.2 ลักษณะของนวนิยาย
  - 2.2 ลักษณะวรรณกรรมเยาวชน
    - 2.2.1. ลักษณะร่วมของวรรณกรรมทั่วไปกับวรรณกรรมเยาวชน
    - 2.2.2. ลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมสำหรับเด็ก
3. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมกับสังคม
4. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
  - 4.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544)
  - 4.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549)
  - 4.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554)

- 4.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)
5. แผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติ
  - 5.1 แผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2550-2554)
  - 5.2 แผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2555-2559)
6. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 6.1 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ
  - 6.2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการนันทนาการ

ความหมายของการนันทนาการ

อารมณี นาว่ากาญจน์ (2541, หน้า 1) ได้สรุปความหมายนันทนาการว่า “สันทนาการ” เป็นคำเดิม ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการใช้คำนี้ติดต่อกันเป็นเวลานานเมื่อใดไม่ปรากฏ จนเป็นที่คุ้นเคย แม้ว่าความหมายในทางภาษาจะไม่ชัดเจนนัก แต่ทุกคนเข้าใจคำนี้ดี “สันทนาการ” มาจากศัพท์คำว่า “สันทนา” กับ “อาการ” รวมกันเป็น “สันทนาการ” หมายถึงการพักผ่อน การสนทนา เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ คำว่า “สันทนาการ” ใช้ได้ระยะหนึ่ง จึงเปลี่ยนเป็น “สันทนาการ” โดยเหตุที่ว่าเป็นภาษาที่ไพเราะกว่า นักวิชาการและคนทั่วไปใช้คำว่า “สันทนาการ” ติดต่อกันมาจนกลายเป็นคำนิยม โดยให้ความหมายภาษาอังกฤษว่า “Recreation” จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2509 พระยาอนุমানราชชน หรือ เสถียรโกเศศ เห็นว่า คำว่า “สันทนาการ” ที่จริงแล้วความหมายถูกต้อง แต่ไม่ครอบคลุม เพราะกิจกรรมสันทนาการไม่เพียงแต่ พุด คุย สนทนา เท่านั้น จึงได้เสนอคำว่า “นันทนาการ” ซึ่งแปลว่า อาหารแห่งความสุข สนุกสนานร่าเริง หลังเข้าร่วมกิจกรรม ต่อมาคำว่า “นันทนาการ” เริ่มใช้กันแพร่หลายขึ้นแต่ยังไม่เป็นที่นิยมจนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2518 กระทรวงศึกษาธิการได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรและเปลี่ยนใช้คำ “สันทนาการ” เป็น “นันทนาการ” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 , หน้า 571) ให้ความหมายของคำว่า “นันทนาการ” ไว้ว่าหมายถึง กิจกรรมที่ทำตามความสมัครใจในยามว่าง เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และผ่อนคลายความตึงเครียด การสราญใจ

ชูชีพ เยาวพัฒน์ (2543, หน้า 21) ให้ความหมายของนันทนาการว่า นันทนาการ หมายถึง กิจกรรมที่คนเราใช้เวลาว่างจากภารกิจงานประจำโดยเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ และกิจกรรมที่ทำ ต้องไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและกฎหมายบ้านเมืองเพื่อ

ก่อให้เกิดการพัฒนาหรือความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา จนรู้สึกมีความสุขขึ้นกลับคืนมาสู่สภาวะปกติ

สมบัติ กาญจนกิจ (2548, หน้า 30-31) ได้กล่าวว่านันทนาการ (Recreation) เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคม โดยใช้เวลว่างหรือเวลาอิสระเข้าร่วมกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลายตามความสมัครใจและสนใจ นันทนาการมีความหลากหลายประการพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

นันทนาการ หมายถึง การทำให้สดชื่นหรือการสร้างพลังขึ้นมาใหม่ (Re + Fresh, Re + Creation) เป็นความหมายเริ่มแรกที่ได้มีการอธิบายว่า การที่บุคคลได้รับประทานอาหารเข้าไปแล้วเปลี่ยนเป็นพลังงาน โดยแรงขับภายใน จะทำให้เขาต้องใช้พลังงานในรูปแบบของการเคลื่อนไหวหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ แล้วก่อให้เกิดการเหนื่อย เมื่อยล้า ดังนั้น บุคคลจึงต้องการนันทนาการเพื่อสร้างพลังขึ้นมาใหม่ หรือสร้างความสดชื่นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง หรือการที่บุคคลมีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการเพื่อสร้างความสดชื่นและพลังงานขึ้นมาใหม่ในรูปแบบของการเล่น การแสดงออกในด้านกีฬา ดนตรี ศิลปะ งานอดิเรก หรือไปท่องเที่ยว เป็นต้น ถือเป็นนันทนาการ

ความหมายที่ 2 มีนักศึกษาและนักสังคมศาสตร์อธิบายไว้ นันทนาการ หมายถึง กิจกรรม (Activities) ซึ่งมีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย การที่บุคคลหรือชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามความสนใจของตน แล้วก่อให้เกิดผลการพัฒนาอารมณ์สุข สนุกสนาน หรือสุขสงบ กิจกรรมในที่นี้หมายถึง กิจกรรมประเภทเกม กีฬา ศิลปะ ดนตรี การแสดงละคร การเดินทางท่องเที่ยว การอยู่ค่ายพักแรม งานอาสาสมัคร งานอดิเรก กีฬาทำทาย เป็นต้น

ความหมายที่ 3 นันทนาการ หมายถึง กระบวนการ (Process) กล่าวคือ นันทนาการเป็นกระบวนการในการพัฒนาประสบการณ์ หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลหรือสังคม โดยอาศัยกิจกรรมนันทนาการ ต่าง ๆ เป็นสื่อ ในช่วงเวลว่าง เวลาอิสระ โดยที่บุคคลเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ หรือมีแรงจูงใจ แล้วส่งผลให้เกิดการพัฒนาอารมณ์สุข สนุกสนาน และสงบสุข

ความหมายที่ 4 นันทนาการ หมายถึง สวัสดิการสังคม (Social Welfare) นันทนาการคือสถาบันทางสังคม สวัสดิการทางสังคม ซึ่งรัฐบาลและฝ่ายบริหารท้องถิ่นจะต้องมีหน้าที่จัดการให้บริการแก่ชุมชน เพื่อสร้างบรรยากาศของเมืองและของประเทศให้น่าอยู่ มีความอบอุ่นใจ เช่น จัดอุทยานแห่งชาติ วนอุทยานแห่งชาติ ศูนย์เยาวชน สวนสาธารณะ เป็นต้น

วารุณี อมรทัต (2543, หน้า 377-378) กล่าวว่า การนันทนาการมีลักษณะเฉพาะคือ มีความสมบูรณ์พร้อมในตัวเองมีพลังดึงดูดและยึดเหนี่ยวความสนใจของแต่ละบุคคลได้อย่างแรงกล้าจนทำให้รู้สึกเหมือนเวลาและสิ่งแวดล้อมรอบตัวบุคคลนั้นหมดความหมายไปโดยสิ้นเชิงทีเดียว ด้วยเหตุนี้ นันทนาการจึงช่วยสนองความต้องการด้านความสมดุลด้านจิตใจได้อย่างดี โดย

อาศัยการคืนรนของสิ่งมีชีวิตเพื่อเสาะแสวงหาคุณภาพนี้เองเป็นแรงผลักดัน ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาวะทางสารเคมีภายในตัวบุคคลนั้นกับสภาพแวดล้อมภายนอกพร้อมกัน ดังนั้นนันทนาการจึงเปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์

กรณีการ์ ไวยสุรา (2549, หน้า 7-8) ได้สรุปความหมายว่า นันทนาการ คือ กิจกรรมที่กระทำในเวลาว่าง โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจและสมัครใจที่จะกระทำ ก่อให้เกิดความสนุกสนานและผ่อนคลายจากสภาวะความเครียด และก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์สติปัญญาและสังคม โดยที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรม

จิรนน สีสุม (2549, หน้า 10) นันทนาการ หมายถึง กิจกรรมใด ๆ ที่บุคคลกระทำด้วยความสมัครใจและความพอใจเพื่อพักผ่อนยามว่างและมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนานบันเทิงใจ มิใช่เพื่อเป็นอาชีพหรือเป็นงานที่ทำอยู่เป็นปกติ เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และช่วยให้เกิดความสร้างสรรค์

ซึ่งจากความหมายที่กล่าวถึงข้างต้นสรุปได้ว่า นันทนาการ คือ เครื่องมือสำหรับใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยใช้กิจกรรมเป็นตัวเชื่อมให้เกิดผลเพื่อให้มนุษย์มีพลังกายพลังใจขึ้นมาใหม่หลังจากที่ประสบกับความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าและภาวะความเครียดจากภารกิจต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ทำให้สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ภูฟ้า เสวกพันธ์ (2549) ได้นำเสนอความหมายของการ นันทนาการ (Recreation) และวิเคราะห์ความหมายไว้ ดังนี้

1. ความหมายของนันทนาการในระยะเริ่มแรก หมายถึง กิจกรรมที่ช่วยให้บุคคลเข้าร่วมในเวลาว่างเพื่อให้บุคคลเสริมสร้างพลังงานในการทำงานต่อไป ดังนั้น ความหมายแรกของนันทนาการ คือ การเล่นของผู้ใหญ่ในช่วงเวลาว่าง

2. ในสมัยใหม่ นันทนาการ ได้เปลี่ยนแปลงความหมายอีก 3 ประการ คือ

2.1 เป็นกิจกรรมที่มีแรงจูงใจในช่วงเวลาว่าง

2.2 กระบวนการ หรือสภาพที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีจุดมุ่งหมายและความคาดหวังคือสร้างประสบการณ์เสริมสร้างคุณภาพชีวิต ความพึงพอใจสนุกสนานและสุขสงบ

2.3 เป็นสถาบันทางสังคม เช่น แหล่งความรู้และสาขาวิชาชีพ

ความหมายของนันทนาการ สามารถวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

1. นันทนาการ ประกอบด้วยกิจกรรมหรือประสบการณ์ในช่วงเวลาว่าง ซึ่งผู้เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ เพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจ ความสุข และแรงความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งเพื่อให้บุคคลได้คุณค่าทางสังคม พัฒนาทางอารมณ์

2. นันทนาการ เป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน ดังนั้น บริษัทห้างร้านในโรงงาน อุตสาหกรรม จึงจัดโปรแกรมนันทนาการเพื่อบุคลากรในที่ทำงาน ให้เป็นส่วนหนึ่งของเวลาอาหารกลางวัน ช่วงพัก หรือเวลาการทำงาน

3. นันทนาการ เป็นองค์กรหนึ่งของชุมชนหรือหน่วยงานอาสาสมัคร ซึ่งจัดขึ้นเพื่อบริการสังคม ทำให้นันทนาการเป็นที่ยอมรับในฐานะสถาบันทางสังคมเช่น ทางด้านประเพณี คุณค่า โครงสร้าง และองค์กรผู้ประกอบการอาชีพ

สุพิชชา ชุ่มภานี (2551, หน้า 11) ได้สรุปว่า นันทนาการ คือกิจกรรมที่บุคคลปฏิบัติหรือกระทำในเวลาว่าง เกิดจากแรงจูงใจภายใน เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ และทำให้ผู้ที่เข้าร่วมนั้นเกิดความสุข สนุกสนาน พึงพอใจ ความเพลิดเพลิน โดยไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีหรือกฎหมายของสังคมนั้น ๆ

จากการศึกษาความหมายของนันทนาการ สามารถสรุปได้ว่า นันทนาการ คือ กิจกรรมหรือรัฐสวัสดิการที่สามารถเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ในเวลาว่าง ไม่ขัดต่อประเพณีวัฒนธรรมหรือกฎหมาย ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นจะนำมาซึ่ง ความสุข ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และประสบการณ์ที่ดี

แนวคิดและทฤษฎีการนันทนาการ

โดยมีองค์ความรู้และศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการนันทนาการ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับ “เวลาว่าง” นิยามของการนันทนาการ คือ “การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์” คือ นิยามที่นิยมให้คำจำกัดความแก่นันทนาการ ถึงแม้เวลาว่างจะนำไปสู่การนันทนาการหรือ “เวลาว่าง” คือ นันทนาการ แต่ “นันทนาการ” ไม่สามารถหมายถึงเวลาว่างได้ เทพประสิทธิ์ กุลธวัชวิชัย (2554, หน้า 19) กล่าวว่า เวลาว่าง = นันทนาการ = นันทนาการ ไม่เท่ากับ เวลาว่าง และได้อธิบายว่า นันทนาการเป็นกิจกรรมของมนุษย์ที่ปฏิบัติเพื่อความบันเทิง สุขใจ ความสุขใจ ซึ่งพิจารณาแล้วคือ การใช้เวลาว่าง ด้วยการกระทำหรือการปฏิบัติในเวลาว่างอย่างมีคุณค่าที่เรียกว่า “การนันทจิต” (Leisure)

เคราส (Kraus, 1971, 2553 อ้างถึงใน ศักดิ์ภักดิ์ เถลิ้มพุดพิงศ์, หน้า 10 -11) ได้ให้คำจำกัดความของเวลาว่าง (Leisure) คือ เวลาว่างจากกิจกรรมที่จำเป็นอื่น ๆ ว่างจากการทำงาน

ประจำ เวลานอน หรือเวลาที่ประกอบกิจวัตรประจำวัน และที่ปรึกษานิเทศสาร Leisure Today ได้ให้คำจำกัดความของเวลาว่างว่า “เวลาว่างเป็นช่วงเวลาที่นอกเหนือจากการทำงานเสร็จสิ้นแล้ว และเป็นการช่วยเติมเต็มชีวิตของเขาให้สมบูรณ์” และยังให้อีกความหมายว่า ชั่วโมงของเวลาว่างเป็นช่วงเวลาที่อิสระที่สามารถเพิ่มคุณค่าของมนุษย์ และเป็นผลผลิตของมวลสมาชิกในสังคม (Editorial Advisory Board, 1972, p.15 อ้างถึงใน ศักดิ์สิทธิ์ เณิมพุดพิงศ์, หน้า 10 -11) การให้บริการทางนันทนาการและการใช้เวลาว่างนั้นมีองค์กรและหน่วยงานที่ให้บริการอยู่มากมาย ซึ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการให้บริการของแต่ละองค์กรนั้นขึ้นอยู่กับพันธกิจ กลุ่มเป้าหมายที่เข้ามารับบริการต่าง ๆ และรวมไปถึงหน่วยงานที่องค์กรนั้น ๆ สังกัด (วนัฐพงศ์ เบญจพงศ์, 255, หน้า 1)

เทพประสิทธิ์ กุลธวัชวิชัย ยังได้ แสดงแนวคิดเกี่ยวกับเวลาว่าง (Leisure time) คือ เวลาว่างเว้นจากภารกิจที่ต้องปฏิบัติเพื่อดำรงชีวิต (อาชีพ) เพื่อทำกิจกรรมอันส่งผลต่อบุคคล (คุณภาพชีวิต)

2. ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งกำหนดโดยนักจิตวิทยาชื่อมาสโลว์ (Abraham Maslow) เป็นทฤษฎีการุงใจที่มีการกล่าวขวัญอย่างแพร่หลาย มาสโลว์มองว่าความต้องการของมนุษย์มีลักษณะเป็นลำดับขั้นจากระดับต่ำสุดไปยังระดับสูงสุด เมื่อความต้องการในระดับหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์ก็จะมีความต้องการอื่นในระดับที่สูงขึ้นต่อไป ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (the need-hierarchy conception of human motivation) Maslow เรียงลำดับความต้องการของมนุษย์จากขั้นต้นไปสู่ความต้องการขั้นต่อไปไว้เป็นลำดับ ดังนี้ 1) ความต้องการทางด้านร่างกาย (physiological needs) 2) ความต้องการความปลอดภัย (safety needs) 3) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (belongingness and love needs) 4) ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง (esteem needs) 5) ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (self-actualization needs) (เทพประสิทธิ์ กุลธวัชวิชัย, 2554, หน้า 26-29)

3. ทฤษฎีกำลังเหลือ หรือพลังงานเกินความต้องการ หรือการเล่นส่วนเกิน (Surplus Energy Theory) สเปนเซอร์และสคิลเลอร์ (Spencer and Sohiller) นักปรัชญาชาวอังกฤษตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 19 การเล่นเกิดจากความต้องการ หรือการที่เรามีแรงจูงใจที่จะใช้พลังงานส่วนเกินของคน หรือสัตว์ที่นอกเหนือจากการใช้พลังงานเพื่อการอยู่รอดหรือยังชีพ ดังนั้นจึงต้องสร้างรูปแบบการเล่นเพื่อความสนุกสนาน เป็นการรักษากำลังงานส่วนที่เหลือนั้น พอสรุปได้ว่าทฤษฎีนี้ อธิบายการเล่นเป็นพลังงานที่สะสมไว้ในร่างกายการกระทำกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การผจญภัย การเล่นต่อสู้อของเด็กเพื่อเป็นการส่งเสริมพัฒนาการความเจริญเติบโตทางด้าน

ร่างกาย ถ้าเด็กไม่ได้รับการควบคุมหรือสั่งสอนเด็กก็จะนำพลังงานส่วนเกินนี้ไปใช้ในทางที่ผิด ทฤษฎีนี้มีได้หมายถึงการระบายพลังงานส่วนเกินผ่านการเล่นเป็นสื่อเท่านั้นแต่หมายถึงการเล่นในส่วนที่จะช่วยในการเสริมสร้างให้เกิดพลังงานขึ้นมา เป็นลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โครงสร้างและหน้าที่ของระบบอวัยวะและระบบต่าง ๆ ภายในร่างกายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เทพประสิทธิ์ กุลธวัชวิชัย, 2554, หน้า 22)

4. ทฤษฎีนันทนาการ (Recreation Theory) ลาซาร์ส (Lacarus) ศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยเบอร์ลิน ประเทศเยอรมันนี เนื้อหาทฤษฎีการเล่นนี้ อธิบายถึงทิศทางตรงกันข้ามกับ ทฤษฎีพลังงานส่วนเกิน คือ การช่วยเสริมสร้างวิถีทางชีวิตของบุคคลในช่วงเวลาว่าง ทำให้บุคคลได้ร่วมกิจกรรมที่ตรงกับความเป็นจริงหรือเปลี่ยนกิจกรรมทำให้บุคคลได้เสริมสร้างพลังงานเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ และเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต ซึ่งพลังงานส่วนใหญ่ที่นอกเหนือจากการทำงานการเรียนของวัยรุ่น ส่วนใหญ่คือการเล่น โดยเฉพาะการเล่นการต่อสู้ ผจญภัย (สมบัติ กาญจนกิจ อ้างถึงใน เทพประสิทธิ์ กุลธวัชวิชัย, 2554, หน้า 23)

5. ทฤษฎีสัญชาตญาณ (Instinct-Practice) การ์ด กรอส (Groos) ศาสตราจารย์ แห่งมหาวิทยาลัยเบเซล ปี ค.ศ. 1899 กรอสได้รายงานพฤติกรรมการเล่นของคนและสัตว์ ว่าเป็น การเตรียมตัวหรือสัญชาตญาณเพื่อการอยู่รอด โดยฝึกหัดปฏิบัติทักษะต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพเพื่อการปรับตัว การเล่นเป็นบทบาทที่เตรียมตัวเพื่อความอยู่รอด ดังนั้นคนเราจึงมีการเล่นที่มีรูปแบบก็คือ การเล่นต่อสู้ การเล่นเพื่อล่า การประกวดแข่งขัน ทฤษฎีพลังงใจที่เกี่ยวกับการรักษาภาวะความสมดุลของร่างกายของริคาโนและรอป (Ricano and Rop) แนวคิดนี้กล่าวถึงสภาพองค์ประกอบของร่างกายมนุษย์ที่เปรียบเสมือนองค์ประกอบที่ซับซ้อน ของอวัยวะต่าง ๆ ที่ทำงานประสานกัน โดยประกอบด้วยแรงกระตุ้นจากสารเคมี ขึ้นกระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้ อาจก่อให้เกิดความไม่สมดุลของร่างกายขึ้น ดังนั้นกิจกรรมนันทนาการ เป็นกิจกรรมที่ทำให้ร่างกายกลับสู่ภาวะสมดุลอีกครั้ง (สมบัติ กาญจนกิจ อ้างถึงใน เทพประสิทธิ์ กุลธวัชวิชัย, 2554, หน้า 23)

การเล่นมี 4 รูปแบบ ของทฤษฎีสัญชาตญาณ 1) รูปแบบต่อสู้ เป็นเพื่อการดำรงชีพ 2) การเล่นแบบความรัก การเรียนรู้แบบกลุ่มหรือทีม 3) การเล่นเลียนแบบ เพื่อให้อยู่ในสังคมได้ 4) การเล่นแบบสังคม การตั้งกฎการเป็นผู้นำหรือผู้ตาม

อุไรวรรณ ชัมวัฒนา (2540, หน้า 30)นำเสนอทัศนะในเรื่องการละเล่นและนันทนาการของ ลูเซอร์ ฮิลเชย์ กุสติกุสติกมีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่สำคัญ คือ

1. แนวคิดที่ว่า “การเล่น” กับ “นันทนาการ” ไม่ใช่อย่างเดียวกัน การเล่นนั้นสำหรับเด็กและนันทนาการนั้นมีไว้สำหรับผู้ใหญ่
2. แนวคิดที่ว่าการเล่นเป็นการเตรียมของธรรมชาติที่พึงเข้าสู่วัยผู้ใหญ่

3. การเล่นคือการสรุปลงขึ้นตอนในยุคสมัยของมนุษย์

4. ทักษะเกี่ยวกับการเล่นจะพบได้ในกิจกรรมทุก ๆ อย่างของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ของกิจกรรมเหล่านั้นคืออะไรก็ตาม กุหลิมองว่าการเล่นเป็นการนำความรู้สึกทักษะหรือความปรารถนาซึ่งแทรกอยู่ในกิจกรรมจึงเป็นสิ่งที่ยอม ไม่มีการถูกบังคับในการกระทำ

แนวความคิดเรื่องการละเล่นของจอห์น ดิวอี้ เห็นว่าการเล่นซึ่งเกิดจากการกระทำนั้นเกิดขึ้นก่อนการทำงาน

เอลเลียส (Ellis) กล่าวว่า การเล่นได้แก่พฤติกรรมซึ่งเกิดจากแรงกระตุ้นเพราะมีความต้องการที่จะเพิ่มความตื่นตัวเร้าใจยิ่งขึ้นจนถึงระดับสูงสุด ซึ่งกระบวนการเล่นยัง “สามารถดึงดูความสนใจของผู้เล่นได้มากพอที่จะก่อตัวให้เกิดประสบการณ์ และสามารถยกระดับบุคคลพ้นไปจากงานประจำได้” วารุณี อมรทัต (2543, หน้า 360)

กุหลิม (Gulick) มองว่าการเล่นเป็นความรู้สึก ทักษะ หรือความปรารถนาที่แทรกซึมอยู่ในกิจกรรม

6. ทฤษฎีการผ่อนคลายความตึงเครียด (Relaxation theory) แพทริก (Patrick)

กล่าวว่า การเล่นก่อให้เกิดความเพลิดเพลนผ่อนคลายความตึงเครียดจากสังคมพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้คนเราได้รับอิทธิพลความตึงเครียด วิตกกังวลสูง ดังนั้นการเล่นกิจกรรมจะทำให้ร่างกายผ่อนคลาย ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับทฤษฎีนั้นหนาการมากแต่จะเน้นการผ่อนคลายความเครียดไปที่ร่างกายส่วนใหญ่ กล่าวคือความเครียดที่เกิดจากการใช้ร่างกายอย่างระมัดระวังในงานที่ประณีต ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการที่คนเรามีโอกาสผ่อนคลายความเครียดเพียงช่วงเวลาเล็กน้อยก็จะช่วยให้ร่างกายมีความสดชื่นพร้อมที่จะประกอบอาชีพ (สมบัติ กาญจนกิจ, 2540 อ้างถึงใน เทพประสิทธิ์ กุลธวัชวิชัย, 2554, หน้า 24)

7. ทฤษฎีความสัมพันธ์หรือสังคมประชาชน (Social Contact Theory) ทฤษฎี

ต้องการชี้ให้เห็นว่าคนเป็นสัตว์สังคมประเภทหนึ่ง เด็กเกิดมาจากพ่อแม่เด็กต้องมีพ่อแม่ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม แวดล้อมด้วยสิ่งต่าง ๆ นานัปการ การติดต่อประสานสัมพันธ์ทางสังคมเป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้ การละเล่นจะเป็นสื่อประสานสัมพันธ์ในสังคมให้ดีขึ้น การเล่นจะมีส่วนช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมได้ดีและมีความสุข (สมบัติ กาญจนกิจ, 2540 อ้างถึงใน เทพประสิทธิ์ กุลธวัชวิชัย, 2554, หน้า 23)

8. ทฤษฎีการแสดงออกแห่งตน (Self Expression Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่าการ

เล่นเป็นกิจกรรมการแสดงออกทางหนึ่งของคน คนคิดจะทำอะไร คิดอย่างไร จะแสดงให้เห็นได้โดยการเล่น บางครั้งการแสดงออกนี้ยังช่วยเปิดโอกาสให้บุคคลได้แสดงความรู้สึกที่ด้อยค่า หรือความล้มเหลวในด้านอื่น ๆ ของชีวิต อย่างไรก็ตามการแสดงออกของคนก็ควรมีขอบเขตที่จำกัดไม่

มากเกินไป มิฉะนั้นจะทำให้ผลชดเชยนั้นๆ เสียไปด้วย (สมบัติ กาญจนกิจ อ้างถึงใน เทพประสิทธิ์ กุศลวัชวิชัย, 2554, หน้า 23)

9. ทฤษฎีของการแสดงออกตามการถ่ายทอด (Inheritance or Recapitulation Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวถึงการเล่นว่าเป็นมรดกตกทอดของบรรพบุรุษที่บุคคลรุ่นปัจจุบันรับช่วงมา และได้นำไปปฏิบัติสืบทอดกันมา (เป็นการกล่าวซ้ำ) อย่างไรก็ตามการเล่นดังกล่าวก็ได้รับการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นและแน่นอน การเล่นของคนในแต่ละชาติ ภาษาย่อมแตกต่างกันออกไปตามสังคมที่อยู่อาศัยที่ตนเกี่ยวข้องกับอยู่

10. ทฤษฎีระบายอารมณ์ (Catharsis Theory) อริสโตเติล (Aristotle) เนื่อหาสาระการเล่นเป็นการระบายออกทางอารมณ์ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องรักษาความปลอดภัยของระบบประสาท อริสโตเติล กล่าวว่า การเล่นหรือการแสดงละครเป็นการจำลองเลียนแบบประสบการณ์ในอารมณ์ต่างๆ ในรูปแบบของการเล่นพัฒนาอารมณ์จิตใจและเป็นการใช้พลังงานส่วนเกินเพื่อการเล่นด้วย (สมบัติ กาญจนกิจ, 2540 อ้างถึงใน เทพประสิทธิ์ กุศลวัชวิชัย, 2554, หน้า 24)

11. ทฤษฎีการลอกเลียนแบบ (Imitation Theory) สแตนลีย์ ฮอลล์ (Stanly Hall) อธิบายตามหลักทฤษฎีวิวัฒนาการว่าการเล่นเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพัฒนาจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ จากสัตว์เป็นมนุษย์ดังนั้นการเล่นจากพฤติกรรมยังชีพ เช่น การตกปลา ล่าสัตว์ พายเรือ ตั้งค่ายพักแรม เป็นกิจกรรมเลียนแบบคนรุ่นก่อนที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งทฤษฎีนี้กล่าวถึงการเลียนแบบของมนุษย์สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน (สมบัติ กาญจนกิจ, 2540 อ้างถึงใน เทพประสิทธิ์ กุศลวัชวิชัย, 2554, หน้า 24)

12. ทฤษฎีการแสดงออกแห่งตน (Self-Expression Theory) เอลเมอร์ มิทเชล และเบอร์นาร์ด เมสัน (Elmer Mitchell & Bernard Mason) การเล่นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการตอบสนองความต้องการแสดงออกของมนุษย์ปกติมนุษย์ต้องเคลื่อนไหวใช้พลังงานเสมอ การแสดงออกในเรื่องของความสามารถทักษะต่างๆ ช่วยตอบสนองการแสดงออกด้านทัศนคติและนิสัยของคน ดังนั้นทฤษฎีการเล่นนี้ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ใหม่ ช่วยให้คนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความมั่นคงและปลอดภัย ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของคนอื่น ๆ (สมบัติ กาญจนกิจ อ้างถึงใน เทพประสิทธิ์ กุศลวัชวิชัย, 2554, หน้า 25)

13. ทฤษฎีสังคมประสานสัมพันธ์ (Social Theory) เบอร์ลินส์ (Berlyns) เสนอว่าการเล่นเป็นกิจกรรมทางสังคมของมนุษย์ในการที่จะช่วยผสมผสานสังคมตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุดของสังคมคือ ครอบครัว ชุมชน และสังคม ต้องการการเล่นเพื่อเสริมสร้างเครือข่ายของสังคมในวิถีชีวิตวัฒนธรรม อารยธรรม การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเคารพสิทธิ หน้าที่รับผิดชอบ

14. การบุกเบิกและสร้างสรรค์ (Creative Exploration theory) เบอร์ลินส์ (Berlyns) กล่าวว่า การเล่นเป็นการค้นคว้าสิ่งเร้า-กระตุ้น ซึ่งเป็นแรงขับทางจิตวิทยาซึ่งทำให้คนเราต้องการความตื่นเต้นท้าทาย ความพอใจความสนุกสนานในรูปแบบของหัวเราะขบขันและการเล่น เช่น กิจกรรมเสี่ยงภัย การล่องแก่ง เครื่องร่อน การดำน้ำ ปะดาน้ำ ช่วยคนเราบรรลุถึงความรู้สึกต้องการความสำเร็จขั้นสูงสุด (Self- Actualization) กิจกรรมการเล่นเหล่านี้จะช่วยลดแรงขับทางจิตวิทยาลง (สมบัติ กาญจนกิจ, 2540 อ้างถึงใน เทพประสิทธิ์ กุลธวัชวิชัย, 2554, หน้า 25)

15. ทฤษฎีด้านสมรรถนะ (Competence Theory) การเล่นเป็นแรงจูงใจจากการที่ผู้เล่นต้องการทดสอบความสามารถของตนในการแก้ปัญหา และการแสวงหาผลสัมฤทธิ์ และควบคุมสถานการณ์สิ่งแวดล้อมโดยการทดลอง หรือแสวงหาข้อมูลจากการสังเกต ทดสอบ ก่อให้เกิดการค้นพบใหม่ (สมบัติ กาญจนกิจ, 2540 อ้างถึงใน เทพประสิทธิ์ กุลธวัชวิชัย, 2554, หน้า 25)

เป้าหมายของนันทนาการ

1. พัฒนาอารมณ์สุข นันทนาการเป็นกระบวนการที่เสริมสร้าง และพัฒนาอารมณ์สุขของบุคคลและชุมชน โดยอาศัยกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสื่อกลางในช่วงเวลาว่างหรือเวลาอิสระ การเข้าร่วมกิจกรรมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ และกิจกรรมนั้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่สังคมยอมรับ สามารถก่อความสุข สนุกสนาน เพลิดเพลิน และหรือความสุขสงบ

2. เสริมสร้างประสบการณ์ใหม่ กิจกรรมนันทนาการหลายอย่าง ช่วยสร้างประสบการณ์ใหม่ให้แก่ผู้เข้าร่วม ทั้งนี้ เพราะความหลากหลายของกิจกรรม เช่น กิจกรรมท่องเที่ยว ทัศนศึกษา เสริมสร้างประสบการณ์ใหม่ในสถานที่และทรัพยากรท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นทางด้านโบราณวัตถุ ทัศนียภาพ โบราณสถาน ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม หรือสิ่งของหายากก็ตาม การเล่นเกมหรือกีฬาพื้นเมือง กีฬาสากล ศิลปะหัตถกรรม ดนตรี หรือวรรณกรรม การอ่าน พุด เขียน ตลอดจนนันทนาการนอกเมืองกลางแจ้ง นันทนาการทางสังคม ซึ่งมีความแตกต่างของกิจกรรมมากมาย ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และพื้นฐานเดิมของบุคคลหรือชุมชน

3. เพิ่มพูนประสบการณ์ กระบวนการทางนันทนาการ ก่อให้เกิดการพัฒนาทางอารมณ์สุข ดังนั้น ทัศนียภาพ ความซาบซึ้ง ความประทับใจ ความสะใจ ความภาคภูมิใจ มุมหนึ่งหรือเสี้ยวหนึ่งแห่งความประทับใจ มุมสงบ สุขใจ อารมณ์สุข สนุกสนานเพลิดเพลิน และอารมณ์สุขสงบจึงเป็นประสบการณ์หรือคุณภาพชีวิตของบุคคล หรือชุมชนที่จะพึงหาได้ กิจกรรมหลายอย่างต้องมีการเตรียมตัว เตรียมความพร้อม เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมเสี่ยง ท้าทาย ความสามารถของผู้เข้าร่วม จะต้องมีการฝึกซ้อมเสริมสร้างความมั่นใจ ทักษะที่สร้างเสริมประสบการณ์ หรือ

กิจกรรมบางอย่างเคยเข้าร่วมมาแล้ว แต่ผู้เข้าร่วมอยากสร้างความประทับใจหรือความทรงจำเดิมเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์

4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วม นั้นทนทานการให้คุณค่า และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคลและชุมชน ฝึกให้เข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนด้วยความสนใจและสมัครใจ กิจกรรมอาสาสมัครให้คุณค่าการมีส่วนร่วมอาสาพัฒนาเกี่ยวข้องกับชุมชนอื่น ให้ กิจกรรมมนุษยสัมพันธ์ และกลุ่มสัมพันธ์ สอนให้ผู้เข้าร่วมทำงานเป็นทีม เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม รู้จักหน้าที่ สิทธิ ตลอดจนความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ในฐานะองค์กรของสังคม เช่นเดียวกับกิจกรรมกีฬา การอยู่ค่ายพักแรม เป็นต้น

5. ส่งเสริมการแสดงออกแห่งตน กิจกรรมนั้นทนทานการหลายประเภท เช่น ศิลปหัตถกรรม กีฬาประเภทต่าง ๆ ดนตรี ละคร การเล่นเกม ประเพณี เป็นการส่งเสริมให้บุคคลได้แสดงออกในด้านความนึกคิด สร้างสรรค์ การระบายอารมณ์ การเลียนแบบสถานการณ์ หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ทำให้สามารถเรียนรู้และรู้จักตนเองมากขึ้น สร้างความมั่นใจ ความเข้าใจ และการควบคุมตนเอง การรู้จักเลือกกิจกรรม หรือพฤติกรรมในการแสดงออก เป็นการส่งเสริมสุขภาพและบุคลิกภาพให้แก่ตนเอง

6. ส่งเสริมคุณภาพชีวิต กระบวนการนั้นทนทานการช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล และสังคม กิจกรรมนั้นทนทานการช่วยพัฒนาอารมณ์ ความสุข ความสามารถของบุคคล สุขภาพและสมรรถภาพ ส่งเสริมสุขภาพจิต ความสมดุลของกายและจิต และความสมดุลในการแบ่งเวลาทำงาน นั้นทนทานการเป็นการลดความเครียด ความวิตกกังวล ส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับกลุ่มสังคม ส่งเสริมการแสดงออก เพิ่มพูนประสบการณ์ สิ่งเหล่านี้ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของสังคม ทุกระดับวัย ทุกเพศ นอกจากนี้นั้นทนทานการยังพัฒนาคุณภาพชีวิตในกลุ่มประชากรทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นชุมชนยากจนแออัด ชุมชนมั่งมี ประชากรพิเศษ คนพิการ หรือกลุ่มด้อยโอกาสก็ตาม

7. ส่งเสริมความเป็นมนุษยชาติ กิจกรรมนั้นทนทานการส่งเสริมพฤติกรรมและพัฒนาความเจริญงอกงามของบุคคล ทั้งทางกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจิตใจของทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ตามความสนใจและความต้องการของบุคคล กิจกรรมนั้นทนทานการช่วยสร้างความเข้าใจอันดีในหมู่เพื่อนมนุษย์ เข้าใจสภาพสิ่งแวดล้อม เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ช่วยสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชนชาติต่อไป ให้คุณค่าทางสังคม การอยู่ร่วมกัน การร่วมมือกันอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข นั้นทนทานการนานาชาติ เช่น มหกรรมกีฬา ศิลปวัฒนธรรมนานาชาติช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดี และมิตรภาพของมนุษย์ ในสังคมที่มีการปกครองในระบบที่ต่างกัน

8. ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี กิจกรรมนันทนาการ เป็นการให้การศึกษาแก่เยาวชนในด้าน การช่วยเหลือตนเอง สิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย และการปรับตัวให้เป็นพลเมืองดี ตัวอย่างเช่น กิจกรรมกีฬา การอยู่ค่ายพักแรม กิจกรรมอาสาพัฒนา กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมศิลปะ ดนตรี หัตถกรรม และการละเล่นต่าง ๆ ช่วยส่งเสริมคุณค่าลักษณะนิสัย ความเป็นพลเมืองดี ความไม่เห็นแก่ตัวและรู้จักช่วยเหลือส่วนรวมเป็นสำคัญ จึงช่วยให้สังคมอบอุ่นและเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต

ลักษณะพื้นฐานของนันทนาการ

จากความหมายของนันทนาการ สามารถตีความหมายได้หลากหลาย ซึ่งอาจจะมองในเรื่องของประสบการณ์หรือกระบวนการหรือกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือแหล่งสถาบันทางสังคม ดังนั้น นักวิชาการหลายท่านได้วางหลักเกณฑ์ในเรื่องของลักษณะพื้นฐานของนันทนาการ ไว้ดังนี้

1. นันทนาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่กระทำและถูกกระทำ รูปแบบของกิจกรรมนั้นหลากหลาย ตั้งแต่เกมกีฬา ศิลปะ หัตถกรรม ดนตรี ละคร กิจกรรมกลางแจ้งนอกเมือง งานอดิเรก การท่องเที่ยว โยคะ สมาธิ เป็นต้น
2. นันทนาการมีรูปแบบหลากหลาย มีขอบเขตไม่จำกัด ตั้งแต่ในรูปแบบของกิจกรรมซึ่งกำหนดเป็น 14 หมวดหมู่ใหญ่แล้ว นันทนาการยังมีรูปแบบที่จัดบริการเป็นสวัสดิการสังคม เป็นแหล่งนันทนาการบริการแก่กลุ่มประชากรทุกระดับวัย และประชากรกลุ่มพิเศษ
3. นันทนาการจะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจและมีแรงจูงใจ นั่นคือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ จะต้องเป็นการเข้าร่วมด้วยความสนใจ สมัครใจ และมีแรงจูงใจในกิจกรรมที่เข้าร่วม โดยมีได้ถูกบังคับ
4. นันทนาการเกิดขึ้นได้ในเวลาที่ไม่จำกัด บุคคลและชุมชนมีอิสระที่เข้าร่วมในสิ่งที่เขาต้องการจะเล่น หรือเข้าร่วมโดยไม่จำกัดเวลา
5. นันทนาการจะต้องเป็นสิ่งจริงจังและมีจุดมุ่งหมาย ประสบการณ์นันทนาการเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาอารมณ์สุข มีคุณค่าสาระ เป็นสิ่งจริงจัง และมีจุดหมายเสมอ
6. นันทนาการเป็นการบำบัดรักษา กิจกรรมนันทนาการช่วยฟื้นฟู และรักษาคนไข้และเปิดโอกาสให้คนไข้เลือกกิจกรรมในเวลาว่าง กระทำเพื่อพัฒนาสุขภาพกายและจิตใจ ยามฟื้นฟู หรือระหว่างการบำบัดรักษา

7. นันทนาการเป็นกิจกรรมที่สามารถยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้ ตามความเหมาะสม กิจกรรมนันทนาการสามารถจัดให้ตามความเหมาะสม ตามสภาพแวดล้อม ความต้องการและสนใจ ของชุมชน ตลอดจนอุปกรณ์ และสถานที่สิ่งอำนวยความสะดวก

8. นันทนาการจะต้องเป็นกิจกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม กิจกรรมนันทนาการ ของสังคม หรือชุมชนหนึ่ง อาจจะไม่เหมาะสมกับอีกชุมชนหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะความสนใจ ต้องการ ค่านิยม วัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี สภาพแวดล้อม ความเชื่อ เป็นข้อบ่งชี้วิถีชีวิตของชุมชน ดังนั้น กิจกรรมนันทนาการจะต้องเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ๆ

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมด้วยกิจกรรมนันทนาการ

การที่บุคคลและสังคมมีความสนใจและความต้องการเลือกกิจกรรมการใช้เวลาว่าง เพื่อให้เกิดประสบการณ์และคุณภาพชีวิตได้นั้น ขึ้นอยู่กับบุคคล ตลอดจนบุคลิกภาพ ไลฟ์สไตล์ และ เป้าหมายของเขาเหล่านั้น ได้แก่

1. เพื่อความสนุกสนานร่าเริง (Fun and Enjoyment)
2. เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต (Quality of Life)
3. เพลิดเพลินธรรมชาติ เกี่ยวกับทัศนียภาพ ทิวทัศน์ที่งดงามตระการตา ได้รับประสบการณ์ การเรียนรู้จากธรรมชาติ เรียนรู้พื้นที่ของธรรมชาติที่ยังไม่ได้พัฒนา
4. เพื่อสมรรถภาพทางกาย
5. เพื่อลดความเครียด เกี่ยวกับความเครียดทางจิตใจ อารมณ์ สิ่งแวดล้อม เลี้ยงกิจวัตรประจำวัน
6. หนีจากความแออัด หาคความสงบจากการรบกวน หาคความสงบ แยกตัวเองอยู่กับป่าธรรมชาติ
7. เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับนันทนาการกลางแจ้ง/นอกเมือง
  - 7.1 เป็นการเรียนรู้ทั่วไป
  - 7.2 เพื่อการค้นหามุกเบิก
  - 7.3 เรียนรู้ภูมิทัศน์ท้องถิ่น
8. เพื่อรับรู้คุณธรรมและศีลธรรม
  - 8.1 ใช้ชีวิตอยู่กับเพื่อนอยู่กับครอบครัวคนใกล้ชิด
9. เพื่อความเป็นอิสระและความเป็นส่วนตัว
10. เพื่อรู้จักครอบครัวในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ
11. เพื่อคุณธรรม คุณค่าของบุคคลและน้ำใจไมตรี

12. อยากประสบความสำเร็จ
  - 12.1 เป็นการสร้างความมั่นใจและเชื่อถือตนเอง
  - 12.2 ได้รับการยอมรับทางสังคม
  - 12.3 ได้พัฒนาทักษะ
  - 12.4 ได้ทดสอบความสามารถ
  - 12.5 ได้ความตื่นเต้นสะใจ
13. เพื่อพักผ่อนกาย
14. เพื่อเป็นผู้สอนและแนะนำที่ดี
15. ได้รับการทำทนายและกิจกรรมเสี่ยงภัย
16. เป็นการลดและป้องกันความเสี่ยงอันตราย
17. เพื่อได้รู้จักเพื่อนใหม่
18. ได้สะท้อนภาพชีวิตของบรรพบุรุษที่อยู่ใกล้ธรรมชาติมาก่อน

คุณค่าและประโยชน์ของนันทนาการ

เมื่อบุคคลและชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการในช่วงเวลาว่าง ด้วยความสมัครใจ ก็จะก่อให้เกิดผลที่ได้รับในเรื่องของคุณค่า และประโยชน์ต่าง ๆ ได้แก่

1. ช่วยให้คุณและชุมชนได้รับความสุข สนุกสนาน มีความสุขในชีวิต และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
2. ช่วยให้คุณและชุมชนพัฒนาคุณภาพชีวิตและสมรรถภาพทางกายที่ดี เกิดความสมดุลของชีวิต
3. ช่วยป้องกันปัญหาอาชญากรรมและพฤติกรรมเบี่ยงเบนในทางไม่พึงประสงค์ของเยาวชนและเด็ก การพัฒนาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนนับว่าเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ และเป็นกำลังคนที่มีประสิทธิภาพในอนาคต กิจกรรมนันทนาการประเภทต่าง ๆ ช่วยให้เด็กและเยาวชนเลือกได้ฝึกฝนตามความสนใจ และได้ใช้เวลาว่างในการพัฒนาลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ได้
4. ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี การที่ชุมชนได้มีโอกาสใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยเข้าร่วมในกิจกรรมนันทนาการจะได้เรียนรู้ในเรื่องของหน้าที่ความรับผิดชอบคุณค่าทางสังคมเสรีประชาธิปไตย ลดความเห็นแก่ตัวสร้างคุณค่าจริยธรรมความมีน้ำใจ การให้บริการรู้จักอาสาสมัครช่วยเหลือสังคม ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมของความเป็น พลเมืองดีของประชาชาติ

5. ส่งเสริมการพัฒนาอารมณ์สุข กิจกรรมนันทนาการจะช่วยพัฒนาอารมณ์สุข รวมทั้งความสุข สนุกสนาน และความสุขสงบ ลดความเครียด ความวิตกกังวล ทำให้อารมณ์แจ่มใส และช่วยส่งเสริมให้รู้จักการพัฒนาการควบคุมอารมณ์ และบุคลิกภาพที่ดีอีกด้วย

6. ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติ กิจกรรมนันทนาการ เช่น การเล่นพื้นเมือง วิถีชีวิต ประเพณีพื้นบ้าน ตลอดจนแหล่งนันทนาการประเภทอุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ช่วยส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ ส่งเสริมการเรียนรู้ทัศนคติ และความซาบซึ้งอันจักก่อให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชาติต่อไป

7. ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมนันทนาการกลางแจ้งและนอกเมือง ได้แก่ กิจกรรมการอยู่ค่ายพักแรม เดินป่า ศึกษาธรรมชาติ ไร่เขา เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ช่วยสอนผู้ที่เข้าร่วมให้รู้จักคุณค่า ของธรรมชาติ ซาบซึ้ง และสามารถดูแลอนุรักษ์ธรรมชาติ อันจักเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และประชาชาติของโลก

8. ส่งเสริมในเรื่องการบำบัดรักษา กิจกรรมนันทนาการเพื่อการบำบัด เป็นกรรมวิธีและกิจกรรมที่จะช่วยรักษาคนป่วย ทั้งทางด้านร่างกาย และสุขภาพจิต เช่น งานอดิเรก ประเภทประดิษฐ์ สร้างสรรค์ และช่วยส่งเสริม ความหวัง ความคิด และการใช้เวลาว่างแก่คนป่วย ซึ่งกำลังต่อสู้กับความทุกข์ทางกายหรือจิต กิจกรรมนันทนาการประเภทกีฬานันทนาการช่วยส่งเสริมการพัฒนาร่างกาย กิจกรรมนันทนาการทางสังคมช่วยสร้างขวัญกำลังใจของคนป่วย

9. ส่งเสริมมนุษยสัมพันธ์และการทำงานเป็นทีม กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ช่วยให้บุคคลได้แสดงออกและละลายพฤติกรรมของกลุ่ม สร้างเสริมคุณค่าทางสังคม ฝึกร่วมกันอย่างมีความสุข กิจกรรมเกมกีฬา และกีฬาเพื่อการแข่งขัน และการอยู่ค่ายพักแรมช่วยฝึกรการทำงานเป็นหมู่คณะ ลดความเห็นแก่ตัว เสริมสร้างความสามัคคี และความเข้าใจอันดีในหมู่คณะ

10. ส่งเสริมและบำรุงขวัญทหารและตำรวจ ปฏิบัติหน้าที่ตามชายแดน กิจกรรมนันทนาการที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมขวัญกำลังใจของทหาร ตำรวจชายแดน เป็นสิ่งจำเป็น และสำคัญยิ่งในการตอบแทน ให้กำลังใจในกิจกรรมเวลาว่างแก่กองทหารและตำรวจชายแดน

11. ส่งเสริมและบำรุงขวัญบุคลากรในหน่วยงาน การจัดกิจกรรมนันทนาการขึ้นในหน่วยงานต่าง ๆ ย่อมส่งผลดีต่อบุคลากรในหน่วยงานนั้น ๆ ให้เกิดความรัก ความสามัคคี มีขวัญ และกำลังใจต่อการที่จะปฏิบัติหน้าที่การงานต่อไป ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ไม่ควรละเลย

จรินทร์ ธานีรัตน์ (2528, หน้า 64- 67) กล่าวถึงประโยชน์ของนันทนาการโดยย่อ ดังนี้

1. ช่วยให้คนรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
2. ช่วยให้กรรมกรได้พักผ่อน

3. ช่วยในทางสุขภาพจิต
4. ช่วยป้องกันอาชญากรรม และความประพฤติพลาดของเด็ก
5. ช่วยบำรุงขวัญ ความแข็งแรงและความอดทนของทหาร
6. ส่งเสริมให้เกิดความสุข ความพอใจ
7. กิจกรรมนันทนาการช่วยให้ความปลอดภัยแก่สังคม
8. ช่วยเสริมความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจอันดี
9. ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี
10. ส่งเสริมให้มีการสงวนทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ

พระพงษ์ บุญศิริ (2542, หน้า 30) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของนันทนาการไว้ ดังนี้

1. ให้ความสนุกสนาน พบกับความสุขในชีวิตและรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
2. ช่วยเสริมสร้างสุขภาพจิตแจ่มใส
3. ช่วยป้องกันและลดปัญหาอาชญากรรมและความประพฤติของเด็ก กำจัดความไม่สงบสุขของสังคม
4. ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี รู้จักบำรุงสุขภาพ มีน้ำใจไม่เห็นแก่ตัวรู้จักเอื้อเพื่อเสียสละช่วยเหลือกัน
5. ช่วยในการพักผ่อนคนป่วย สร้างเสริมสมรรถภาพทางกายและจิต
6. ช่วยสร้างความรักความสามัคคีในกลุ่ม ในชุมชนและสังคม
7. ช่วยสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ความสวยงามของสถานที่ ซึ่งจัดเพื่อนันทนาการ จะเป็นแหล่งสงวนทางธรรมชาติที่ดี

บันเทิง เกิดปรางค์ และ เจษฎา เจียรระโน (2544, หน้า 48) ได้สรุปประโยชน์ของนันทนาการไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ได้รับความสนุกสนาน และรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
2. ช่วยพัฒนาสุขภาพจิตและสุขภาพกาย ให้เกิดความสมดุลกัน
3. ช่วยป้องกันปัญหาอาชญากรรม และพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กและเยาวชน
4. ส่งเสริมการเป็นพลเมืองดี
5. ส่งเสริมการพัฒนาอารมณ์สุข
6. ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ
7. ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรของชาติ
8. ส่งเสริมในเรื่องการบำบัดรักษาผู้ป่วย

9. ส่งเสริมการมีมนุษยสัมพันธ์

10. ช่วยบำรุงขวัญบุคลากรในหน่วยงาน

สหภาพ มีชุนีก (2548, หน้า 11) ได้กล่าวว่า นันทนาการจะก่อประโยชน์อีกหลายประการ ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้คลมีความสุขความพึงพอใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ
2. ช่วยให้เกิดผลดีต่อสุขภาพร่างกายโดยตรงต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ โดยเฉพาะสุขภาพที่ดี
3. ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนหรือสังคม ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลความสามัคคี
4. ช่วยลดปัญหาสังคม ทั้งอบายมุข อาชญากรรม ยาเสพติด การทะเลาะวิวาท เพราะเกิดการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการเข้าร่วมกิจกรรม
5. ช่วยส่งเสริมความเป็นพลเมืองของคนในชาติ เป็นสังคมที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะกิจกรรมนันทนาการประเภทกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์
6. ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ทำงานเสียสละเพื่อประเทศชาติ การจัดนันทนาการให้พวกเขา จะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการผ่อนคลาย เกิดขวัญและกำลังใจ
7. ช่วยให้การพักผ่อนอากาศ ไข้ หรือผู้ป่วยที่ใกล้หาย นันทนาการจะมีส่วนช่วยในการบำบัดทั้งกายและจิตใจให้หายเร็วขึ้น
8. ช่วยรักษาวัฒนธรรมประเพณี อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ เพราะกิจกรรมนันทนาการเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ให้มีการรักษาอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนรักษาศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติ

รูปแบบและกิจกรรมของนันทนาการ

แผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติฉบับที่ 1 – 2 ได้จำแนกกิจกรรมนันทนาการไว้ดังนี้
1) ศิลปะหัตถกรรม 2) เกมและกีฬา 3) การเดินร่ำ 4) การละคร 5) งานอดิเรก 6) การดนตรีและร้องเพลง 7) กิจกรรมกลางแจ้ง/นอกเมือง 8) วรรณกรรม (อ่าน เขียน พูด) 9) กิจกรรมทางสังคม 10) กิจกรรมพิเศษตามเทศกาลต่าง ๆ 11) การบริการอาสาสมัคร

เทพประสิทธิ์ กุลธวัชวิชัย (2554, หน้า 32-33) ได้จำแนกกิจกรรมนันทนาการไว้ 16 ประเภท ดังนี้ 1) กิจกรรมนันทนาการเกมกีฬาและการละเล่น 2) กิจกรรมนันทนาการศิลปะหัตถกรรม และงานฝีมือ 3) กิจกรรมนันทนาการการร้องเพลงและดนตรี 4) กิจกรรมนันทนาการ

5) กิจกรรมเข้าจังหวะและเต้นรำ 6) กิจกรรมนันทนาการภาษาและวรรณกรรม 7) กิจกรรมนันทนาการการแสดงและการละคร 8) กิจกรรมนันทนาการงานอดิเรก 9) กิจกรรมนันทนาการกิจกรรมทางสังคม 10) กิจกรรมนันทนาการกลางแจ้ง นอกสถานที่/นอกเมือง 11) กิจกรรมนันทนาการกิจกรรมพิเศษ 12) กิจกรรมนันทนาการอาสาสมัครและบริการ กิจกรรมนันทนาการท่องเที่ยวทัศนศึกษา 13) กิจกรรมนันทนาการกลุ่มสัมพันธ์และมนุษยสัมพันธ์ 14) กิจกรรมนันทนาการเพื่อความสงบสุขและพัฒนาจิตใจ 15) กิจกรรมนันทนาการพัฒนาสุขภาพและสมรรถภาพ 16) กิจกรรมนันทนาการบันเทิงและสนทนา

สมบัติ กาญจนกิจ ได้จำแนกรูปแบบการนันทนาการดังนี้ 1)กิจกรรมนันทนาการศิลปหัตถกรรม 2) กิจกรรมนันทนาการเกมกีฬา 3) กิจกรรมนันทนาการการเต้นรำ 4) กิจกรรมนันทนาการท่องเที่ยวทัศนศึกษา 5) กิจกรรมนันทนาการพัฒนาจิตใจและความสงบสุข 6) กิจกรรมนันทนาการการละคร 7) กิจกรรมนันทนาการงานอดิเรก 8) กิจกรรมนันทนาการดนตรีและร้องเพลง 9) กิจกรรมนันทนาการกลางแจ้ง/นอกเมือง 10) กิจกรรมนันทนาการทางสังคม 11) กิจกรรมนันทนาการพิเศษ 12) กิจกรรมนันทนาการวรรณกรรม (อ่าน พูด เขียน) 13) กิจกรรมนันทนาการบริการอาสาสมัคร 14) กิจกรรมนันทนาการพัฒนาสุขภาพและสมรรถภาพ

1. กิจกรรมนันทนาการศิลปหัตถกรรม (Art and Crafts) กิจกรรมศิลปหัตถกรรม หมายถึง การประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ด้วยมือ หรืองานด้านศิลปะต่าง ๆ ที่ทำขึ้นด้วยมือ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะความสามารถในการใช้มือสร้างงานฝีมือให้แก่ชุมชน เพื่อพัฒนาอารมณ์สุขและความเจริญเติบโตทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา กิจกรรมเหล่านี้ เช่น งานไม้ เย็บปักถักร้อย การวาดภาพ แกะสลัก งานประดิษฐ์อุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ฯลฯ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เลือกรูปแบบตามความคิดของผู้เข้าร่วมเอง เพื่อให้ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังมีศิลปะสมัยใหม่ (New Arts) ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมมากขึ้น นั่นก็คือการประดิษฐ์งานศิลปะ โดยอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการสร้างสรรค์ ซึ่งจะทำให้เกิดผลงานที่ละเอียด ประณีต และเหมือนจริงมากขึ้น เช่น การประดิษฐ์บัตรอวยพรด้วยคอมพิวเตอร์ การผลิตภาพเคลื่อนไหวต่าง ๆ ด้วยเทคโนโลยีขั้นสูงที่มี ความละเอียดสูง ฯลฯ ทำให้เกิดศิลปะใหม่ ๆ ที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นกิจกรรมที่ให้ความสนุกสนานและน่าสนใจเช่นกัน

2. กิจกรรมนันทนาการเกมกีฬา (Games and Sports) เกมและกีฬานั้นเป็นกิจกรรมที่ต้องการความสัมพันธ์กันระหว่างทักษะการเคลื่อนไหว สติปัญญา ความทนทาน และพลังกำลังของร่างกาย ในการประกอบกิจกรรม ซึ่งบางกิจกรรมจะมีการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ลูกบอล ใช้ไม้ตีและแร็กเกต ถุงมือ ฯลฯ โดยมากมักจะจัดกิจกรรมประเภทนี้ในสถานที่ ๆ เป็นบริเวณกว้าง เช่น สนามหญ้า โรงยิมเนเซียม ลานกว้าง เป็นต้น ในการเล่นหรือการแข่งขัน ก็จะมีกฎ กติกาในการเล่น

ตายตัวเฉพาะแต่ละชนิดเกมกีฬา เพื่อให้เกิดการแข่งขันที่เสมอภาค สนุก และท้าทาย ดังนั้น กิจกรรมนันทนาการประเภทเกม กีฬา จึงเป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน ตื่นเต้น และท้าทายความสามารถของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งยังมีหลากหลายกิจกรรม สามารถเลือกเข้าร่วมได้ เหมาะสมทั้งวัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ วัยสูงอายุ หญิง ชาย รวมทั้งคนพิการ ดังนั้นกิจกรรมประเภทนี้จึงได้รับความนิยมสูงและมากขึ้นเรื่อย ๆ ในปัจจุบันทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

3. กิจกรรมนันทนาการการเต้นรำ (Dances) การแสดงของมนุษย์ในความสามารถที่จะเคลื่อนไหว ซึ่งท่าทางต่าง ๆ ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของกิจกรรมในชีวิตโดยมนุษย์และวัฒนธรรม การเต้นรำเป็นการแสดงออกถึงอารมณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ความสุข เสียใจ ความรัก สงคราม การบูชา ฯลฯ ซึ่งนักวิชาการได้จำแนกระหว่างการเคลื่อนไหวและการเต้นไว้ ดังนี้คือ

1. การเคลื่อนไหว เป็นทั้งการแสดงกิริยาแบบรู้ตัว หรือไม่รู้ตัว ที่มาจากการตอบสนองภายในต่อสัณฐาน

2. การเต้นรำ เป็นการเคลื่อนไหวอย่างเป็นชุด ที่แสดงถึงปฏิริยาตอบสนองการกระตุ้นจากภายใน หรือภายนอก ดังนั้น การเคลื่อนไหวปกติของมนุษย์ ก็เป็นการเคลื่อนไหวที่นำมาใช้ในการเต้นรำด้วย เช่น การกระโดด การหัน การยืดตัว การย่อตัว การหมุน การยกขึ้น และการสไลด์

4. กิจกรรมนันทนาการท่องเที่ยวทัศนศึกษา (Tourism and Traveling) การท่องเที่ยวทัศนศึกษาเป็นกิจกรรมนันทนาการที่บุคคลและชุมชนให้ความสนใจ และนิยมเลือกในช่วงเวลาว่างหรือเวลาอิสระมากที่สุดประเภทหนึ่ง เพราะเป็นกิจกรรมสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่มีรูปแบบที่น่าสนใจหรือเรียกว่า สิ่งดึงดูดความสนใจ (Attractions) ที่มีรูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้น กิจกรรมทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น ศาสนา การเมือง วิทยาศาสตร์ อนุรักษ์ธรรมชาติ ภูมิอากาศ ทัศนียภาพ ชีวิตสัตว์ป่า นันทนาการกลางแจ้ง/นอกเมือง และกีฬา การบันเทิงและการอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพ

5. กิจกรรมนันทนาการพัฒนาจิตใจและความสงบสุข อารมณ์ของมนุษย์เรานั้นเกิดจากสิ่งกระตุ้นจากสภาพแวดล้อมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบ ซึ่งเหตุการณ์หนึ่ง ๆ อาจส่งผลต่ออารมณ์ของคนแต่ละคนแตกต่างกันออกไป เหตุการณ์ใดที่มากระทบแล้วทำให้เกิดความพึงพอใจ ความยินดี อารมณ์ที่เกิดขึ้นก็คือ อารมณ์สุข กิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ ต่างก็จัดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาอารมณ์สุขของมนุษย์เป็นวัตถุประสงค์สำคัญข้อหนึ่ง ซึ่งอารมณ์สุขของมนุษย์มี 2 ลักษณะ คือ

1. อารมณ์สุขสนุกสนาน (Fun) อารมณ์สุขลักษณะนี้ เกิดจากเหตุการณ์หรือกิจกรรมที่เน้นในเรื่อง ของการเคลื่อนไหว กิจกรรมกระตุ้นความรู้สึกตื่นเต้นเร้าใจ ตลกขำขัน

กิจกรรมนันทนาการที่ก่อให้เกิดอารมณ์สุข สนุกสนานนี้ ได้แก่ การเดินรำ ปีนเขา พายเรือ การนั่งพูดคุยสนทนา เล่นกีฬา ฯลฯ

2. อารมณ์สุขสงบ (Peace) อารมณ์สุขสงบนี้เกิดจากเหตุการณ์หรือกิจกรรมที่เน้นในเรื่องของการพัฒนาจิตใจ สมาธิ และสติปัญญา ซึ่งจะไม่เน้นในเรื่องของการเคลื่อนไหว หรือการกระตุ้นอารมณ์มากนัก จะเป็นกิจกรรมที่ทำให้เราสงบ ได้มีโอกาสเรียนรู้ตนเอง เรียนรู้ผู้อื่น และพัฒนาตนเองในด้านของจิตใจและสติปัญญา เกิดความสงบยิ่งขึ้น เกิดความสบายใจ สร้างความสมดุลระหว่างการทำงานกับการพักผ่อน พัฒนาระบบต่าง ๆ ของร่างกายควบคู่ไปกับจิตใจต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้เกิดความสุขในลักษณะสุขสงบ กิจกรรมนันทนาการที่ทำให้เกิดอารมณ์สุขสงบนี้ ได้แก่ การนั่งสมาธิ การสร้างมโนภาพ การผ่อนคลายกล้ามเนื้อ การปฏิบัติโยคะ การฟังเพลง แล้วผ่อนคลายตามเสียงเพลง การศึกษาธรรมะ ปรัชญา มวยจีน เป็นต้น

6. กิจกรรมนันทนาการการละคร (Drama) นันทนาการประเภทการละคร เป็นกิจกรรมการแสดงออกเป็นการระบายอารมณ์หรือกิจกรรมของชีวิตประจำวัน การสร้างความรู้สึกรู้สึกการแสดงออกแห่งตน นันทนาการละครเกิดได้หลายวิธี เช่น เกิดจากการแสดงพิธีการศาสนา การฝันหรือจินตนาการ ที่ส่งเสริมพัฒนาการทางด้านอารมณ์สุข สนุกสนาน เป็นต้น

7. กิจกรรมนันทนาการงานอดิเรก (Hobby) งานอดิเรกจัดเป็นกิจกรรมนันทนาการที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณค่าชีวิตของมนุษย์ ตั้งแต่วัยเด็กเยาวชน และผู้สูงอายุ เป็นการส่งเสริมการสร้างประสบการณ์ชีวิต เป็นการบำบัดทางกายและจิตใจ ส่งเสริมโอกาสให้บุคคลเลือกกิจกรรมตามความสนใจ สนุกพอใจ และกระทำด้วยความเต็มใจในช่วงเวลาอิสระ เวลาว่าง และเพื่อพัฒนาคุณค่าชีวิตของบุคคล และสังคม

8. กิจกรรมนันทนาการดนตรีและร้องเพลง (Music and Singing) ดนตรีเป็นภาษากลางที่ใช้สื่อสาร หรือถ่ายทอดความรู้สึกของมวลมนุษยชาติ เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน บุคคล ชุมชน คู่กันเคยกับดนตรี ทั้งในด้านการเรียนรู้การสื่อสาร การแสดงออกแห่งตน การทำทนาย การแสดงความสามารถขั้นสูงสุดที่บุคคลจะพึงกระทำได้ ดนตรีเป็นการระบายอารมณ์ เป็นการผ่อนคลายความเครียดขณะทำงานหรือเวลาว่าง กล่าวโดยสรุป ดนตรีเป็นนันทนาการที่ต้องมีควบคู่กับสังคม เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน มีบทบาทต่อบุคคล ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ประเภทของดนตรี จำแนกตามลักษณะการเข้าร่วม ดังนี้คือ

1. การร้องเพลง เช่น เพลงไทย สากล เพลงโอเปร่า เพลงคลาสสิก เป็นต้น
2. การเล่นดนตรี เช่น เครื่องสาย กีตาร์ เปียโน ไวโอลิน เป็นต้น
3. การฟังดนตรี เช่น คอนเสิร์ต ซิมโฟนี เครื่องสาย เป็นต้น
4. เพลงประกอบกิจกรรมเข้าจังหวะ เช่น เพลงพื้นเมือง รำวง เป็นต้น

5. การสร้างสรรค์ทางดนตรี เช่น การแต่งเพลง เนื้อร้อง ทำนอง การประดิษฐ์
อุปกรณ์ดนตรี เป็นต้น

6. กิจกรรมดนตรีแบบผสม เช่น การเต้นรำพื้นเมือง ระบำบัลเลต์ ละครเพลง
โอเปร่า เทศกาลดนตรี เป็นต้น

9. **กิจกรรมนันทนาการกลางแจ้ง/นอกเมือง (Outdoor Recreation)** กิจกรรม
หลากหลายส่งเสริมให้บุคคลได้มีโอกาสใกล้ชิดธรรมชาติ สภาพแวดล้อม ส่งเสริมให้เกิดการ
พัฒนาการเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของบุคคล และสังคม แห่ง
นันทนาการประเภทนี้ ได้แก่ สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น ฟาร์ม ค่ายพักแรม สวนหย่อม สวนผัก
ผลไม้ พืชภัณฑ์ สวนสัตว์ หรือศูนย์ชุมชนที่นอกเหนือจากสภาพแวดล้อมในบ้าน หรือใน
ห้องเรียนแห่งนันทนาการกลางแจ้ง เช่น สนามกีฬา ค่ายลูกเสือ เนตรนารี สระว่ายน้ำ ฟาร์มเลี้ยง
สัตว์ สุสานโบราณวัตถุ โบราณสถาน พืชภัณฑ์ สวนสัตว์ เป็นแหล่งที่ให้ความรู้ทักษะเบื้องต้น
สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ การปรับตัวของมนุษย์กับธรรมชาติ
สิ่งแวดล้อม การป้องกันรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความประทับใจ เป็นต้น สนามเด็กเล่นและ
สถาบันศึกษา ก็เป็นแห่งนันทนาการกลางแจ้ง ที่ช่วยพัฒนากิจกรรมของเยาวชนและประชาชนใน
ด้านการเจริญเติบโต และคุณภาพชีวิต

10. **กิจกรรมนันทนาการทางสังคม (Social activities)** ดังที่เข้าใจกันโดยทั่วไป
มนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องการความรัก ความเข้าใจ ความสัมพันธ์ การเป็นเจ้าของ ดังนั้นกิจกรรม
นันทนาการทางสังคม เป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมโอกาส มนุษย์สัมพันธ์ ความเข้าใจ ความสามัคคี
อันดีต่อเพื่อนมนุษย์

11. **กิจกรรมนันทนาการพิเศษ (Special Events)** เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในโอกาส
เทศกาลพิเศษ ต้องมีการจัดเตรียมอาคารสถานที่ เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มาร่วมกัน เช่น
เทศกาลสงกรานต์ ลอยกระทง คริสต์มาส ตรุษจีน เป็นต้น รวมทั้งกิจกรรมวันพิเศษของบุคคลใน
ครอบครัว เช่น วันเกิด วันครบรอบแต่งงาน เป็นต้น

12. **กิจกรรมนันทนาการวรรณกรรม (อ่าน พูด เขียน) (Reading, Speaking and
Writing)** นันทนาการประเภทวรรณกรรมส่งเสริมให้บุคคลพัฒนาทักษะความรู้และสามารถจัดได้
ทุกระดับวัย และเพศ กิจกรรมนันทนาการวรรณกรรมก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน
การแสดงออกแห่งตนอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดการพัฒนาจินตนาการ สามารถเข้าร่วมกิจกรรม
แบบประหยัดได้และเป็นกิจกรรมที่เก่าแก่ของมนุษยชาติ

การอ่าน (Reading) เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีหลายรูปแบบ เช่น การ
อ่านหนังสือประวัติศาสตร์คนสำคัญ การจัดวิธีอ่านอย่างมีประสิทธิภาพ การอ่าน

เพื่อพัฒนาตนเอง การอ่านหนังสือพิมพ์ การอ่านนวนิยาย การอ่านเพื่อชุมชน การอ่านหนังสือ
ปริทัศน์ การอ่านหนังสือวรรณกรรมชั้นเยี่ยม

การเขียน (Writing) มีหลายรูปแบบ เช่น การเขียนจดหมายสังคมธุรกิจ การเขียน
บทร้อยกรอง การเขียนแบบสมัครเล่น การเขียนบทร้อยแก้วเพื่อสื่อมวลชน การเขียนคอลัมน์ การ
เขียนเพื่อพัฒนาทักษะภาษา การเขียนหนังสือรายปี

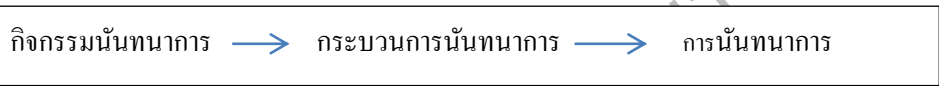
การพูด (Speaking) มีหลายรูปแบบ เช่น การพูดโต้วาที การพูดทางวิทยุ โทรทัศน์
การเล่านิทาน การอภิปราย ชักถาม การจัดพบปะสภากาแฟ การพูดในที่ชุมชน การพูดในเชิงธุรกิจ
การทูต

13. กิจกรรมนันทนาการบริการอาสาสมัคร (Voluntary Service) กิจกรรมอาสาสมัคร
เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม การให้และการรับ การร่วมมือของชุมชน อันจะ
ก่อให้เกิดความพึงพอใจและการพัฒนา จิตใจของบุคคลและสังคม อาสาสมัครเป็นการให้บริการ
โดยปราศจากสินจ้างรางวัล เป็นการเสริมสร้างทักษะและการสร้างคุณภาพชีวิต การให้บริการ
อาสาสมัคร เป็นการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ โดยอาศัยแรงงานความร่วมมือของกลุ่ม
หน่วยงานเอกชน ชุมชน และองค์การธุรกิจการค้าที่จะต้องจัดบริการชุมชน

14. กิจกรรมนันทนาการพัฒนาสุขภาพและสมรรถภาพ สุขภาพเป็นสิ่งสำคัญสำหรับ
คนทุกคน จุดมุ่งหมายของนันทนาการประการหนึ่ง ก็เพื่อพัฒนาสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตของ
คนให้สมบูรณ์ ดังนั้น กิจกรรมนันทนาการอีกกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้น พร้อมกับความ
สนใจในสุขภาพของคนในปัจจุบัน คือ กิจกรรมนันทนาการประเภทพัฒนาสุขภาพและสมรรถภาพ
ซึ่งกิจกรรมนันทนาการประเภทนี้เป็นกิจกรรมแบบผสมผสาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการลีลาชีวิต
(LifeStyle Management) ซึ่งนักวิชาการ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า นันทนาการสุขภาพ
(Wellness) ว่าหมายถึง กิจกรรมประเภทลีลาชีวิต (lifestyle) ชนิดหนึ่งซึ่งมีความประสงค์ที่จะฝึกฝน
ด้านสุขภาพและการทำให้มีความสุขดี หรืออีกความหมายหนึ่ง คือ สิ่งที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับมนุษย์
ซึ่งสิ่งดังกล่าวนี้เป็นพื้นฐานของสุขภาพที่ดีและเป็นการพัฒนาของชุมชน และจะมีส่วนช่วยในการ
พัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งมีความสำคัญต่อสภาวะและสภาพความเป็นอยู่ กิจกรรมนันทนาการสุขภาพ
(Wellness) นั่นก็คือ กิจกรรมนันทนาการเพื่อพัฒนาสุขภาพนั่นเอง ซึ่งกิจกรรมนี้เป็นการจัดการ
ของบุคคลซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับข้อมูลการศึกษาโอกาสสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม
และยังเป็นการมุ่งใจในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนให้ผู้เข้าร่วมกระทำในสิ่งที่เป็นไป
ได้มากที่สุด เกี่ยวกับลักษณะการดำเนินชีวิตเพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดี

จากการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีด้านนันทนาการ พบว่ารูปแบบหรือกิจกรรม
นันทนาการจาก 3 แนวคิดข้างต้นนำมาใช้ในการสังเคราะห์ วิเคราะห์นันทนาการที่ปรากฏใน

วรรณกรรมเยาวชน ทั้ง 60 เรื่อง โดยศึกษาจากการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นสำคัญในการพิจารณา เนื่องด้วยทฤษฎีนั้นนันทนาการที่ใช้หรือที่ปรากฏและเป็นที่ยอมรับในการศึกษาวิจัยในเมืองไทยมุ่งศึกษากระบวนการจัดกิจกรรมนันทนาการโดยอาศัยแนวคิดการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร หรือหน่วยงานต่าง ๆ ตามเป้าหมายของการนันทนาการโดยเน้นการจัดกิจกรรมเพื่อการมีส่วนร่วมเป็นหลัก การวิจัยในครั้งนี้มุ่งพิจารณากิจกรรมที่ตัวละครเข้าร่วมและวิเคราะห์สังเคราะห์กระบวนการนันทนาการและนันทนาการในรูปแบบต่าง ๆ โดยยึดแนวคิดนันทนาการของเทพประสิทธิ์ กุลธวัชชัย สมบัติ กาญจนกิจ และแผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติเป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยยึดตามแนวทางที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ซึ่งกระบวนการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการศึกษา ดังนี้

สรุปแนวทางการศึกษานันทนาการ ในวรรณกรรมซึ่งเป็นบันทึกลายลักษณ์อักษรที่นักเขียนได้แสดงโลกทัศน์และบอกเล่ากิจกรรมนันทนาการผ่านตัวบทซึ่งผู้วิจัยได้นำมาศึกษาโดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีวรรณกรรมกับสังคมเพื่อศึกษาภาพสะท้อนการนันทนาการในสังคมไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ โดยยึดกรอบแนวคิดทฤษฎีนันทนาการ ของเทพประสิทธิ์ กุลธวัชชัย สมบัติ กาญจนกิจ และแผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติเป็นกรอบในการวิเคราะห์การนันทนาการที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

ลักษณะของวรรณกรรมทั่วไป

ธรรมชาติและพันธกิจของวรรณคดีหรือวรรณกรรม

วรรณคดีเป็นผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่ใช้ภาษาเป็นสื่อ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะแสดงออกทางด้านอารมณ์ ความรู้สึกและจินตนาการวรรณคดีเกิดขึ้นจากความต้องการของมนุษย์ นอกเหนือจากความต้องการพื้นฐาน มนุษย์ต้องการแสดงออกทางด้านอารมณ์ เช่น ต้องการปลงเสียด ต้องการบรรยายความรู้สึกตามอารมณ์ของตน บางครั้งอาจต้องการรับรู้หรือใฝ่ฝันถึงสภาวะที่ตนไม่อาจมีได้ในชีวิตจริง วรรณคดีจึงสามารถสนองอารมณ์ปรารถนาของมนุษย์ได้เนื่องจากทำให้มนุษย์มีความพึงพอใจและเพลิดเพลินกับจินตนาการที่ตนใฝ่ฝัน นับว่าวรรณคดีเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางสุนทรียะ (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2522, หน้า 3) ศิลปกรรมเกิดขึ้นเพื่อ

สนองความต้องการทางด้านจิตใจ ผู้สร้างศิลปกรรมได้รับความพึงพอใจและความเพลิดเพลิน
วรรณคดีถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการทั้งความพึงพอใจและความเพลิดเพลินของผู้สร้างและ
ผู้เสพวรรณคดีจึงมีธรรมชาติเป็นศิลปกรรมตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้
กล่าวถึงลักษณะของศิลปกรรมไว้ว่าศิลปกรรมทุกประเภทอาศัยวัสดุและเนื้อหา เนื้อหาได้มาจาก
ชีวิตมนุษย์ วัสดุก็ใช้ต่างกันไป (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2522, หน้า 2) หากศิลปกรรมนั้นคือ
วรรณคดี วัสดุที่มาประกอบกันก็คือเนื้อหาและภาษาที่ประกอบด้วยกลวิธีการประพันธ์ที่เหมาะสม
กับเนื้อหานั้น เกี่ยวกับเรื่องนี้ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2518, หน้า 167) ได้กล่าวถึงเนื้อหาวรรณคดีว่า
เป็นเรื่องราวของชีวิตแต่เป็นชีวิตที่ได้ผ่านเครื่องกรองกันประณีตคือทรรชนะอันลึกซึ้งของกวีส่วน
ภาษาที่ใช้ในวรรณคดีนั้นต้องมีประสิทธิภาพในการสื่อ ดวงมน จิตรจางค์ (2553) กล่าวถึง
ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับเนื้อหาหรือตัวสื่อกับสารว่าความสำเร็จของการสื่อสารหรือ
สุนทรียภาพของศิลปะจึงย่อมต้องขึ้นอยู่กับ การเลือกเฟ้นวัสดุหรือตัวสื่อซึ่งจะเป็นพาหะของสารสู่
ผู้รับและนำวัสดุมาประกอบกันเป็น โครงสร้างที่เหมาะสม ไม่มีวัสดุหรือสื่อที่ดีโดยลำพังโดยไม่เอื้อ
ต่อการสื่อสารและไม่มีสารที่ปรากฏออกมาได้โดยไม่ต้องพึ่งสื่อที่เหมาะสมและมีพลังสนอง
จุดประสงค์ของการสื่อสารนั้น (ดวงมน จิตรจางค์, 2533, หน้า 558) ได้กล่าวว่าวรรณคดีหรือ
วรรณกรรมประกอบด้วยเนื้อหาหรือสารที่ผู้เขียนต้องการสื่อกับตัวสื่อคือภาษาที่เหมาะสมประกอบ
กันแล้วให้คุณค่าทางอารมณ์และความรู้ดั่งที่ เสถียร โกเศศ (2531, หน้า 3) กล่าวว่า “วรรณคดีใน
ความหมายอีกนัยหนึ่งหมายถึงบทประพันธ์ซึ่งมีลักษณะเด่นในเชิงประพันธ์มีค่าทางอารมณ์และ
ความรู้สึกร่วมแก่ผู้อ่านผู้ฟัง”

ลักษณะของนวนิยาย

นวนิยายเป็นวรรณกรรมร้อยแก้วประเภทหนึ่งที่จัดอยู่ในประเภทบันเทิงคดีที่มี
เนื้อหาเป็นเรื่องราวในชีวิตมนุษย์ที่ผู้เขียนนำมาสมมติเป็นเรื่องราวโดยอาศัยอารมณ์และจินตนาการ
ประกอบ มีจุดมุ่งหมายให้เกิดความพึงพอใจและความเพลิดเพลิน โดยมีลักษณะเป็นเรื่องแต่งและ
มีองค์ประกอบเช่นเดียวกัน แต่ตัวละครและบทสนทนาในนวนิยายจะถูกสร้างขึ้นมาให้มีลักษณะ
เป็นธรรมชาติผู้แต่งจะให้ตัวละครเป็นผู้สนทนาด้วยบทสนทนาที่สมจริง ผู้แต่งจะไม่เป็นผู้เล่าเอง
ทั้งหมดแต่จะให้ผู้อ่านเป็นผู้วาดภาพตัวละครเอาเองตามความเข้าใจของตน ผู้อ่านจะเข้าใจอารมณ์
และความรู้สึกของตัวละครตามจินตนาการที่เกิดขึ้นเมื่อได้อ่าน ด้วยเหตุนี้เนื้อหาของนวนิยายเป็น
เรื่องราวในชีวิตมนุษย์ดังนั้นนวนิยายจึงมีลักษณะเป็นบันทึกเรื่องราวของมนุษย์โดยเฉพาะบันทึก
เกี่ยวกับความนึกคิดอารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์ที่ผู้ประพันธ์ได้ถ่มกรองเรื่องราวเหล่านั้น
ขึ้นมาจากความรู้และประสบการณ์ในชีวิตมาเป็นเรื่องสมมติทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจทรรชนะที่

ผู้เขียนมีต่อโลกและชีวิต กล่าวได้ว่านวนิยายเป็นความสมมติที่มีเค้าโครงใกล้ความเป็นจริงในชีวิตมนุษย์เพราะความสมมติหรือจินตนาการของผู้เขียนนวนิยายนั้นย่อมจะเกิดจากประสบการณ์สิ่งแวดล้อม ความรู้และความเล็งเห็นในแก่นความจริงของชีวิตในแต่ละมุมของผู้เขียนแต่ละคน โดยเฉพาะ (รัฐจวน อินทรกำแหง, 2525, หน้า 4) ด้วยเหตุนี้นวนิยายที่เกิดขึ้นจึงทำหน้าที่บันทึกเรื่องราวในชีวิตมนุษย์และทรศนะที่ผู้เขียนมีต่อโลกและชีวิตเอาไว้ทำให้เกิดประโยชน์สำหรับผู้สนใจเรียนรู้และผู้ที่ย่อยประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิตอันเป็นประโยชน์หรือคุณค่าของนวนิยาย นอกเหนือจากจุดมุ่งหมายสำคัญคือความเพลิดเพลินหรือความบันเทิง นวนิยายได้รับความนิยมในสังคมไทยตั้งแต่สมัยเริ่มแรกที่นวนิยายแพร่หลายเข้ามา สาเหตุหนึ่งคือการศึกษาที่ได้ขยายตัวไปสู่สามัญชนและยังมีสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งคือความเจริญทางวัตถุอันเนื่องมาจากการเผยแพร่วัฒนธรรมตะวันตกทำให้วิถีชีวิตของประชาชนคนไทยเปลี่ยนไปส่งผลให้เกิดความต้องการวรรณกรรมที่มีเนื้อหากล่าวถึงชีวิตในสังคมใหม่ไม่ใช่เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ อย่างแต่ก่อน (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2533, หน้า 927)

การแบ่งวรรณกรรมประเภทนวนิยายออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ ประเภทพาฝัน (Romantic) และประเภทถ่ายภาพชีวิตจริง (Realistic) หากต้องการศึกษาจิตวิทยาจากวิถีวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ โดยยกเอาตัวละครในวรรณกรรมมาแทนบุคคลในชีวิตจริง จึงต้องเลือกตัวละครที่มีการแสดงพฤติกรรมแบบมนุษย์ทั่วไป เพราะถ้าหากวิเคราะห์พฤติกรรมที่ไม่เหมือนมนุษย์จริง ผลจากการวิเคราะห์นั้นเข้าไปสู่ขอบเขตของวิทยาการอื่นไป โดยเงื่อนไขนี้นวนิยายประเภทพาฝันจึงเป็นเรื่องที่ใช้ไม่ได้ในกรณีนี้ (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2539, หน้า 295) นวนิยายเป็นงานเขียนร้อยแก้วที่สมมติ (Fiction) ที่มุ่งให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน นวนิยายมีตัวละครหลายตัวทั้งตัวเอก ตัวอิจฉา ตัวรอง ซึ่งโครงเรื่องในการแต่งค่อนข้างซับซ้อนและแนวคิดที่เสนอในนวนิยายมีหลายแนวคิดที่สำคัญ

ศรีสุดา จริยกุล และคณะ (2524, หน้า 218 - 221) กล่าวถึงองค์ประกอบนวนิยายว่าประกอบด้วย

1. โครงเรื่อง (Plot) หมายถึง การกำหนดเอาไว้ว่า ควรจะเล่าถึงเหตุการณ์ต่างๆในเรื่องโดยเรียงลำดับอย่างไร ในโครงเรื่องมีส่วนประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ พฤติกรรมและความขัดแย้ง ซึ่งความขัดแย้งแบ่งได้เป็น 5 ประเภท

1) ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มนุษย์ต้องเผชิญกับธรรมชาติ ความลำบาก และอันตรายทั้งปวง ความผันแปรของดินฟ้าอากาศ และสัตว์ทั้งปวงที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จของมนุษย์

2) ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ คือความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เช่น การชิงดีชิงเด่น การชิงรักหักสวาท การแบ่งชั้นวรรณะ เป็นต้น

3) ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม คือ การที่มนุษย์ต้องต่อสู้กับสังคมที่ตนอยู่

4) ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับโชคชะตาหรือพรหมลิขิต

5) ความขัดแย้งภายในตนเอง เป็นการต่อสู้ระหว่างความปรารถนาในใจของตน ซึ่งทำให้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่แสดงออก

2. ตัวละคร (Characters) หมายถึง ผู้ทำให้เกิดพฤติกรรมต่างๆตามเหตุการณ์ในเรื่อง หรือผู้ที่ได้รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่องและผู้เขียนกำหนดขึ้น ตัวละครที่ถูกสร้างขึ้นจะมีบทบาทไม่เท่ากัน ตัวละครที่ที่จะต้องแสดงบทบาทพูด คือ มีปฏิกริยาเช่นเดียวกับบุคคลจริงๆ ลักษณะนิสัยของตัวละครนั้น ผู้เขียนอาจจะนำมาจากชีวิตจริงของคนจริงหรือสร้างขึ้นมาจากหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2529, หน้า 144-145) ได้กล่าวถึงความสำคัญของตัวละครไว้ว่า “นวนิยายทั่วไปอาศัยลักษณะของตัวละครเป็นเนื้อหาอันสำคัญที่สุดของหนังสือ และความสนใจของผู้อ่านส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับอุปนิสัยของตัวละคร ถ้าลักษณะนิสัยไม่เจาะใจผู้อ่าน หนังสือเรื่องนั้นก็ดึงดูดใจได้นาน เคยมีผู้กล่าวไว้ว่า นวนิยายที่เรื่องดำเนินไปโดยไม่ต้องอาศัยลักษณะของตัวละครหรืออาศัยเหตุการณ์อื่นนอกเหนือลักษณะนิสัยแล้ว นับเป็นนวนิยายไม่ได้”

3. ฉาก (Setting) ในการเขียนนวนิยายนั้น นักประพันธ์จำเป็นต้องกำหนดระยะเวลาและสถานที่ซึ่งเรื่องนั้นเกิดขึ้น เพื่อเป็นภูมิหลัง(Background) ในการเล่าเรื่อง ฉากนี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนให้เรื่องสมจริงด้วยการบรรยาย

4. บทสนทนา (Dialogue) คือ ถ้อยคำในการสนทนาระหว่างตัวละครในเรื่อง บทสนทนาจะช่วยสร้างความสมจริง บอกลักษณะนิสัยของตัวละครและต้องเหมาะสมกับบุคลิกลักษณะของตัวละคร สภาพครอบครัว การศึกษา

5. ทัศนระของผู้อ่าน (Point of view) คือ ข้อคิดเห็นของผู้อ่านที่ต้องการเสนอแนะแก่ผู้อ่าน

ลักษณะวรรณกรรมเยาวชน

ลักษณะร่วมของวรรณกรรมทั่วไปกับวรรณกรรมเยาวชน

วรรณกรรมที่จะนำมาศึกษาในงานวิจัยนี้คือ งานวรรณกรรมประเภทนวนิยาย ซึ่งมีลักษณะร่วมกับวรรณกรรมหรือวรรณคดีโดยทั่วไปมีองค์ประกอบคือเนื้อหาและรูปแบบ เนื้อหาของวรรณกรรมคือมีชีวิตมนุษย์ที่ผู้แต่งได้เขียนขึ้น โดยอาศัยความรู้ ประสบการณ์และ

จินตนาการรูปแบบของวรรณกรรมคือวัสดุหรือตัวสื่อที่เป็นพาหะของสารและการประกอบวัสดุ เพื่อสนองวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร (ดวงมณ จิตรจำนงค์, 2533, หน้า 558)

วรรณกรรมเยาวชนมีลักษณะร่วมกับวรรณกรรมทั่วไปอีกอย่างหนึ่งคือเป็น ศิลปกรรมเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางสุนทรียะจึง ไม่มีหน้าที่สอนศีลธรรมให้กับผู้อ่าน โดยตรง ผู้แต่งไม่จำเป็นต้องเขียนข้อปฏิบัติทางศาสนาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในทางประพฤติ ปฏิบัติแต่ภารกิจของวรรณกรรมนั้นคือการแสดงเรื่องราวของชีวิต สอนการเรียนรู้ของชีวิตและ อารมณ์อันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ หากว่าจะมีคุณค่าในด้านอื่นๆบ้างก็เป็นไปตามลักษณะ ธรรมชาติ เช่น เนื้อหาของวรรณกรรมอาจเป็นการให้ข้อคิดเตือนสติสอนใจหรือให้ความรู้ในเรื่อง ของภาษาและขนบประเพณี เป็นต้น

ลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมสำหรับเยาวชน

ในวงการการศึกษาที่มีแนวคิดว่วรรณกรรมเป็นสื่อทางภาษาที่มีส่วนในการ ปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมอันพึงประสงค์ให้กับเยาวชนเพราะวรรณกรรมเป็นสื่อที่เยาวชนรับได้ โดยง่าย สังคมมีความมุ่งหวังให้เยาวชนมีความรู้ความสามารถมีสติปัญญาและสุขภาพจิตที่ดีเข้าใจ โลกและชีวิตพอควรแก่วัยโดยใช้วรรณกรรมเป็นสื่อทั้งศึกษานอกและในระบบดังที่กล่าวไว้ว่าชาติ ใดมีวรรณคดีเป็นสมบัติของชาติ ชนในชาติก็ย่อมได้รับประโยชน์อันได้แก่ปัญญาและความสำเร็จ อารมณ์หรือความเพลิดเพลินเจริญใจจากวรรณคดีดังกล่าว ฉะนั้นจึงมีการให้การศึกษาแก่เยาวชน ของชาติเพื่อให้รู้จักคุณค่าของวรรณคดีซึ่งจะช่วยให้เยาวชนเกิดความเข้าใจในชีวิตและเห็นออกเห็น ใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกันมากขึ้น ในโรงเรียนและสถาบันการศึกษาต่างๆจึงมีการส่งเสริมให้เยาวชน แสดงทรรศนะกันเกี่ยวกับวรรณคดีอย่างกว้างขวางเพื่อเป็นแนวทางให้สามารถวิจารณ์วรรณคดีได้ อย่างมีหลักเกณฑ์เมื่อได้เรียนสูงขึ้น ไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2529, หน้า 131) จากการศึกษาที่สังคม มองเห็นความสำคัญของวรรณกรรมจึงมีการส่งเสริมการอ่านวรรณกรรมกันอย่างแพร่หลายทั้งใน และนอกระบบโรงเรียนจะเห็นได้จากการศึกษาที่สำนักพิมพ์รวมทั้งผู้ที่สนใจและเกี่ยวข้องกับการพัฒนา เยาวชนต่างก็สนับสนุนให้มีการผลิตหนังสือสำหรับเยาวชนออกมาเป็นจำนวนมาก มีการ สนับสนุนและจัดตั้งองค์การประกวดวรรณกรรมสำหรับเยาวชนทำให้มีวรรณกรรมประเภทนี้ เกิดขึ้นมากมายและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายไม่เฉพาะกับวัยรุ่นเท่านั้นแม้ผู้ใหญ่ก็ให้ความ สนใจในวรรณกรรมเยาวชนเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากบทวิจารณ์ของวรรณกรรมเยาวชนในหนังสือ นิติสารต่างๆ การศึกษาในระบบโรงเรียนได้กำหนดให้เยาวชนได้ศึกษานวนิยายเป็นหนังสืออ่าน นอกเวลาทั้งในหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เพราะผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัด การศึกษามีความเห็นว่าในวรรณคดีของชาติที่เจริญแล้ว นักเขียนและกวีย่อมแสดงภูมิปัญญาของ

ตอนออกมาในวรรณคดี เราจึงสามารถมองเห็นชีวิตความเป็นอยู่ จริยธรรมและค่านิยมของคนในสังคมที่วรรณคดีได้จำลองภาพไว้ชาติใดมีวรรณคดีเป็นสมบัติของชาติชนในชาติก็ย่อมได้รับประโยชน์อันได้แก่ปัญญาและความสำเร็จอารมณ์หรือความเพลิดเพลิน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2529, หน้า 133) ความคิดเห็นดังกล่าวแสดงให้เห็นความมุ่งหวังของสังคมที่มีต่อวรรณกรรม สังคมหวังที่จะให้วรรณกรรมทำหน้าที่สร้างความเพลิดเพลินและแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่เยาวชน เนื่องจากเชื่อว่าวรรณกรรมสามารถโน้มน้าวจิตใจผู้อ่านให้คล้อยตามพฤติกรรมที่ดีและมองเห็นพฤติกรรมไม่ดีของตัวละคร วรรณกรรมจะสอดแทรกคติข้อคิดในการประพฤติปฏิบัติตนให้กับเยาวชนเพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตดังที่ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวไว้ว่า ผู้เขียนพยายามสร้างตัวละครขึ้นและตัวละครเหล่านั้นผู้เขียนมักจะจำลองมาจากชีวิตจริงจึงพยายามให้นิยามของชีวิตในรูปต่างๆ เช่น ให้นิยามคนดี คนเห็นแก่ตัว คนแก่ คนสาว เด็ก ทำให้เราได้ศึกษาและเข้าใจพฤติกรรมของตนโดยทางอ้อมอันจะเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตในสังคมเป็นอย่างดี (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2520, หน้า 190) ต้องการให้เนื้อหาของวรรณกรรมเป็นประสบการณ์จำลองให้แก่เยาวชนเนื้อหาวรรณกรรมบางเรื่องอาจไม่เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ที่เด็กจะเรียนรู้ดังที่ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้กล่าวถึงนวนิยายสำหรับผู้ใหญ่บางเรื่อง เช่น โอลิด้า ไว้ว่าเป็นเรื่องที่ “แสดงความน่าเกลียดน่ากลัวของชีวิต” และกล่าวอีกว่านวนิยายเรื่อง โอลิด้า อันเป็นหนังสือแสดงให้เห็นถึงความวิปริตทางเพศซึ่งก่อความสังเวชสลดใจแก่คนรู้จักชีวิตแต่หนังสือนั้นจะให้ผู้เยาว์ไปอ่านไปเรียนย่อมเป็นโทษมากกว่าเป็นคุณเพราะในทางการศึกษาเราต้องการให้ผู้เยาว์เข้าใจชีวิตทั่วไป ให้เข้าใจสามัญลักษณะก่อนแล้วจึงค่อยๆ ให้เข้าใจสิ่งที่วิปริตภายหลัง (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2522, หน้า 20) ได้กล่าวได้ว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กควรมีเนื้อหาที่เหมาะสมกับวัยทำให้เด็กสามารถเข้าใจได้ วรรณกรรมผู้ใหญ่บางเรื่องอาจไม่เหมาะสมกับความเข้าใจของเด็กแต่วรรณกรรมสำหรับเด็กอาจมีประโยชน์ต่อผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่อาจจะได้รับความเพลิดเพลินจากการอ่านได้เช่น วรรณกรรมที่ทำให้ผู้ใหญ่เข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดและจิตใจของเด็กได้ ดังที่มีผู้กล่าววิจารณ์เรื่องบึงหญ้าป่าใหญ่ซึ่งเป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กว่าการอ่านวรรณกรรมสำหรับเด็กอาจทำให้ผู้ใหญ่หวนคิดถึงชีวิตในวัยเยาว์ที่ตัวเองเคยเป็นเด็กมาก่อน จะทำให้เข้าใจความรู้สึกนึกคิดและเข้าใจจิตใจของเด็กได้ดีขึ้น และยังกล่าวอีกว่าเมื่อยังได้ย้อนคิด ความเข้าใจและความรู้สึกร่วมที่มีต่อเด็กในปัจจุบันก็มีมากขึ้น หัวใจที่เคยแข็งกระด้างเคยมีนชาต่อเด็กก็เปลี่ยนไปมีทางใดที่จะช่วยทะนุถนอมเยาวชนของชาติให้มีชีวิตที่อบอุ่นและก้าวไปข้างได้ด้วยดีหวังว่าหัวใจผู้ใหญ่ที่หลอมละลายแล้วคงไม่ลึ้มง่าย ๆ (ไพธิน รุ่งรัตน์, 2523, หน้า 44) วรรณกรรมสำหรับเด็กนั้นควรมีเนื้อหาเป็นเรื่องราวของชีวิตที่เด็กเข้าใจได้ตามวัยเนื้อหาวรรณกรรมที่เป็นเรื่องชีวิตของเด็กอาจเป็นประโยชน์สำหรับผู้ใหญ่ที่ทำให้เข้าใจเด็กดีขึ้นเพราะหวนคิดถึงความรู้สึกนึกคิดของตนในอดีตและ

ทำให้ผู้ใหญ่เกิดความพึงพอใจที่ได้หวนกลับไปคิดถึงเรื่องราวและความรู้สึกที่ตนเองประสบมาทำให้เกิดความเข้าใจเด็ก มีผลต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาค้นหาอันอาจเกิดขึ้นกับเด็กได้อย่างถูกต้อง

วรรณกรรมเยาวชนไทยส่วนใหญ่มุ่งเรื่องการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอันเป็นแนวทางหรือแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมกับความต้องการของสังคมที่เกิดขึ้นวรรณกรรมนั้น เพื่อเป็นต้นแบบสิ่งที่ดีงามสำหรับเยาวชนในอนาคต นอกจากลักษณะทางจริยธรรมอันเป็นคุณลักษณะเฉพาะที่ควรมีอยู่ในวรรณกรรมเยาวชนแล้ว กลวิธีการประพันธ์ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้การสื่อประสบความสำเร็จ วรรณกรรมที่เขียนขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายให้เป็นวรรณกรรมเยาวชนมักจะคำนึงถึงความสำคัญของเนื้อหาว่าเหมาะสมกับเด็กหรือไม่ คำนึงถึงความปรารถนาและความต้องการของเด็กจนบางครั้งทำให้วรรณกรรมเรื่องนั้นๆขาดลักษณะทางวรรณศิลป์ไป ดังที่ไพลิน รุ่งรัตน์ กล่าวไว้ในบทวิจารณ์วรรณกรรมว่า ในปัจจุบันเรามักได้ยินได้ฟังอยู่อย่างเสมอว่าเรื่องที่มีเนื้อหาดีนั้นมักจะเขียนได้แห้งแล้ง ไร้ความรู้สึก จนทำให้ความดีของเรื่องนั้นไม่อาจแตะต้องหัวใจของคนอ่านได้ (ไพลิน รุ่งรัตน์ , 2523, หน้า 35)

สำหรับโวหารเป็นกลวิธีการประพันธ์นั้นนักเขียนได้ใช้วิธีการเร้าอารมณ์โดยสำนวนภาษาที่เร้าอารมณ์และความรู้สึกจะตรึงใจผู้อ่านที่เป็นเด็กให้อ่านวรรณกรรมได้ด้วยความพึงพอใจและความเพลิดเพลิน มีการใช้ภาพพจน์สนองอารมณ์ของเด็กที่มีความใฝ่ฝันและจินตนาการอย่างปราณีตใช้ความพิถีพิถันในการสรรคำมาใช้ เช่น สรวก จากวรรณกรรมเยาวชนเรื่องโลกของหนูแหวน อินถา จากเรื่องลูกหัวและเทพศิริ สุขโสภา บึงหญ้าป่าใหญ่ เป็นต้นแบบวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับการยกย่องเหล่านี้ผู้เขียนมีความพิถีพิถันกับเรื่องของการใช้ภาษาเป็นพิเศษมีคำหรือวลีที่แสดงถึงความปราณีตในการคิดค้นสรรหาคำมาเรียบเรียงประดับประดาอย่างให้อารมณ์และความรู้สึกโดยการใช้โวหารภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐานเปรียบเทียบสิ่งที่ไม่มีชีวิตเหมือนว่าเป็นมนุษย์หรือแสดงกริยาเหมือนมนุษย์เช่น “ย่างเข้าสู่ฤดูฝนต้นอะไรๆก็พากันรีบอกทั้งมะขามเปรี้ยวก็เขียวพริบเป็นลานอยู่เต็มใต้ต้นแม่ของมันต่างพากันหยั่งรากใส่ๆลงไปให้ลึกตอนที่ดินยังอ่อนนุ่มอยู่ด้วยน้ำฝน แล้วมันตัวอายุๆ ขึ้นชูเม็ดเปิดเหมือนปีก” (เทพศิริ สุขโสภา, 2522, หน้า 15)

นอกจากนี้การใช้อุปมาโวหารและคำเลียนเสียงก็ทำให้สนองความต้องการและความสนใจของเด็กได้เพราะเด็กวัยรุ่นจะชอบเลียนแบบและเปรียบเทียบ นอกจากนี้ยังเป็นวัยที่ช่างสังเกตอีกด้วย การที่วรรณกรรมเยาวชน ลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมเยาวชนอีกประการหนึ่งก็คือกลวิธีการใช้ภาษาสร้างภาพที่มีสีสัน สนองอารมณ์และจินตนาการของเด็กวัยรุ่น วัยรุ่นเป็นวัยที่ชอบสีและแสงที่เห็นด้วยตาวรรณกรรมที่สนองอารมณ์ของเขาทำให้เขามองเห็นภาพอย่างมีสีสันย่อมก่อให้เกิดความพึงพอใจเพราะแม้ไม่เห็นด้วยตา เห็นในจินตนาการ ใช้สำนวนโวหารสร้างภาพอย่างมีสีสันในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง ผีเสื้อและดอกไม้ ที่ใช้การบรรยายในลักษณะนี้ว่า

ตอนนี้ น้ำลดลงมากแล้ว แต่เห็นต้นหญ้ายอดสูง โผล่ขึ้นมาใกล้ขอบบึงคอกของมันสีขาว กลุ่มตลอดเวลา ห่างออกไปจากขอบบึงเล็กน้อย ใบบัวสีเขียวลอยน้ำอยู่ ดอกมีสีชมพูบานบ้างตูมบ้าง (นิพนานฯ, 2531, หน้า 94)

นอกจากกลวิธีการ ใช้ภาษาสร้างภาพที่มีลีลาแล้ว กลวิธีการสร้างสรรค์ตัวละครในวรรณกรรมเยาวชนจะมีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นออกมาจากวรรณกรรมสำหรับผู้ใหญ่นั้น คือบทบาทของตัวละครเด็กจะมีความชัดเจน มีการแสดงออกทางด้านอารมณ์และความรู้สึกร่วมกับเด็กในชีวิตจริงจนผู้อ่านจะมีความรู้สึกเหมือนว่า อารมณ์ ความรู้สึก และความใฝ่ฝันของตัวละครเด็กเหล่านั้นเป็นความรู้สึกร่วมกับเขาหรือเขาเคยมีความรู้สึกเหล่านั้นมาแล้ว เช่น ความรู้สึกของสุนัขที่มีต่อครูผู้ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำจนกระทั่งเข้าได้มีโอกาสเข้าสอบไล่จากเรื่องผีเสื้อและดอกไม้ ของ นิพนานฯ หรือความรู้สึกของเด็ก ๆ ที่ไปโรงเรียนวันแรก ๆ จากเรื่องบึงหญ้าป่าใหญ่ของ เทพศิริ สุขโสภา เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมกับสังคม

วรรณกรรมจำลองโลกแห่งความจริงโดยอาศัยการสร้างเรื่องสมมติ วรรณกรรมจึงมีความสัมพันธ์กับสังคม ในฐานะวรรณกรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนภาพวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคน เพราะผู้แต่งวรรณกรรมจะแสดงความคิดของตนที่มีต่อเหตุการณ์สำคัญ สภาพสังคม และวัฒนธรรม ดังที่ดวงมน จิตรจางง (2523, หน้า 56) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า วรรณกรรมย่อมสะท้อนให้เห็นภาพของสังคม เพราะว่าสังคมมีส่วนสร้างจินตนาการและความรู้สึกของนักประพันธ์ วรรณกรรมและสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อกัน ความคิดเห็นของกวีอาจเป็นตัวแทนความคิดของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือของสังคมทั้งหมด อาจเป็นความคิดที่คล้อยตามหรือรักษาความคิดของสังคม หรือเป็นความคิดที่คัดค้านสังคมของเขาเองก็ได้ ในลักษณะเหล่านี้ อาจสร้างสรรค์ความคิดใหม่ขึ้นจากแนวคิดและประสบการณ์ของเขาเอง หรือได้รับกระแสความคิดจากสังคมหรือวัฒนธรรมอื่น ๆ นอกจากแนวคิดข้างต้น สุชาติ สวัสดิ์ศรี (2523, หน้า คำนำ) ยังได้ให้แนวคิดในแนวเดียวกันอีกว่า วรรณกรรมสะท้อนภาพสังคมและชีวิตผู้คนในสังคมแต่ละยุคสมัย แสดงความเป็นไปทางการเมือง ความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ สภาพวัฒนธรรม ระดับการศึกษา และการรับรู้ต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนออกมาไม่ทางตรงก็ทางอ้อม จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมบันทึกและถ่ายทอดวรรณกรรมส่งต่อไปยังผู้อ่าน ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากมาย

เอมอร ชิตตะโสภณ (2537, หน้า 9) กล่าวถึง การศึกษาวรรณกรรมไทยไว้ว่า การศึกษาวรรณกรรมไทยเป็นการศึกษาภาษา ความคิดอ่าน วัฒนธรรมและสภาพสังคม แนวคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2544, หน้า คำนำ) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า

วรรณคดีศึกษาเป็นการศึกษาถึงภาพสะท้อน ของความเป็นมนุษย์ทั้งในแง่ชีวิต จิตใจ สังคม และ วัฒนธรรม การศึกษาสังคมจะต้องศึกษาวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย เพราะสังคมเป็นเรื่องของการจัด องค์กร ส่วนวัฒนธรรมเป็นวิถีทางที่สมาชิกในองค์กรใช้ในวิถีชีวิต การดำเนินงานต่าง ๆ องค์กรที่ดี วัฒนธรรมประกอบด้วยรายละเอียดมากมาย อาทิ การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน การจัดองค์กรทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ประเพณี ความเชื่อ ฯลฯ วัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากวัฒนธรรมมีการผสมผสาน ปรับปรุง มีการถ่ายทอดผ่านสื่อต่าง ๆ ที่ก้าวหน้า ทำให้มีการ ถ่ายทอดกันอย่างง่ายดาย วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงมาจากสาเหตุต่าง ๆ ดังที่ ยศ สันติสมบัติ (2540, หน้า 12) ได้อธิบายสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไว้ว่า มีสาเหตุการ เปลี่ยนแปลงหลายประการ เช่น เป็นผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) เช่น ความคิดและค่านิยมที่มาจากวัฒนธรรมอื่นและมีอิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและยอมรับ หรืออาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความพยายามของมนุษย์ในการควบคุม ธรรมชาติ และใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อเทคโนโลยีการผลิตเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เนื่องจากวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสังคม กวี ผู้สร้างวรรณกรรมในแต่ละยุคสมัย จะถ่ายทอดโลกทัศน์ที่ได้จากการสัมผัสชีวิตของผู้คนในสังคม ร่วมสมัยกับกวี ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมจึงมีเนื้อหาเปลี่ยนแปลงไปตามแนวความคิดของคนในแต่ละ ยุคสมัย

ตรีศิลป์ บุญจรรย์ (2542, หน้า 6-12) ได้แยกให้เห็นชัดเจนในเรื่องความสัมพันธ์ ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมตามลักษณะดังนี้ ลักษณะที่หนึ่ง วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนสังคม กล่าวคือการสะท้อนสังคมของวรรณกรรมมิใช่เป็นการสะท้อนอย่างบันทึกเหตุการณ์ แต่เป็นภาพ สะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความจริงของ สังคมสอดแทรกอยู่ วรรณกรรมอาจจะสะท้อนสังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ด้าน รูปธรรมหมายถึงเหตุการณ์โดยทั่ว ๆ ไปที่เกิดขึ้นในสังคม ส่วนนามธรรมหมายถึงค่านิยมในชีวิต จิตใจของคนในสังคม ตลอดจนความรู้สึกลึกซึ้งของนักเขียน ลักษณะที่สอง สังคมย่อมมีอิทธิพล ต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน เนื่องจากนักเขียนอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งใน ด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณี ศาสนา ปรัชญา และการเมือง สภาพการณ์ของปัจจัยเหล่านี้ย่อมเป็น สิ่งกำหนดโลกทัศน์ และชีวทัศน์ของนักเขียน และลักษณะที่สามวรรณกรรมหรือนักเขียน มีอิทธิพลมีอิทธิพลต่อสังคม ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งในด้านอิทธิพลภายนอก เช่น การกระทำตามอย่าง ในวรรณกรรม และอิทธิพลภายในคืออิทธิพลทางความคิด การสร้างค่านิยม รวมทั้ง ความรู้สึกลึกซึ้ง

เกศินี จุฑาวิจิตร (2550, หน้า 10-11) ได้นำเสนอแนวคิดที่ว่าวรรณกรรมคือผลผลิตทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็น “ภาพสะท้อน” ของสังคม จากความคิดและจินตนาการของนักเขียนภายใต้แนวคิดหรือกรอบของคุณค่าแบบหนึ่งๆ ที่เรียกว่า “โลกทัศน์” ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นหากผู้ศึกษาให้ความสนใจกับโลกทัศน์ในวรรณกรรม ดังที่ ตรีศิลป์ บุญจจร (2542, หน้า 4-9) กล่าวว่าวรรณกรรมเป็นภาพชีวิตที่มีลักษณะ “เหมือนจริง” ซึ่งสะท้อนผ่านโลกทัศน์ของนักเขียนแต่ละคน ไม่ใช่ภาพชีวิตจากประสบการณ์โดยตรง

โลกทัศน์ หรือ ทัศนะต่อโลก หมายถึง ความคิดเห็นของนักเขียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของตนกับโลก โลกทัศน์จึงคลุมความกว้างขวาง เป็นความคิดซับซ้อนผสมผสานของประสบการณ์และอารมณ์ ทั้งยังเป็นที่มาของแรงบันดาลใจของนักเขียน อาจกล่าวได้ว่า โลกทัศน์เป็นตัวกำหนดโครงสร้างภายในของวรรณกรรมทำให้นักเขียนเลือกเขียนเรื่องแต่ละประเภท ตลอดจนเลือกสร้างตัวละครและองค์ประกอบอื่น ๆ

โลกทัศน์ หรือ Weltanschauung เป็นนามธรรมซึ่งมิได้หมายถึงข้อเท็จจริง (facts) แต่เป็นโครงสร้างของความคิดและอารมณ์ ซึ่งประสานตัวขึ้นมาจากประสบการณ์หรืออาจกล่าวว่าเป็นจิตสำนึก (Consciousness) อันมีบทบาทกำหนดโครงสร้างภายในของวรรณกรรม และเป็นที่มาของโครงสร้างภายนอก คือรูปแบบและองค์ประกอบต่าง ๆ การเข้าใจโลกทัศน์ของผู้เขียนจะเป็นแนวทางให้เข้าใจโครงสร้างระดับลึก และนำไปสู่การเข้าใจถึงวรรณกรรมได้ดียิ่งขึ้น

โลกทัศน์ของนักเขียนแต่ละคนจะเป็นไปในรูปใดขึ้นกับเงื่อนไขของยุคสมัย ภาวะแวดล้อมทางสังคมของนักเขียนจะกำหนดให้เขามองโลกไปในลักษณะต่าง ๆ กัน เหตุการณ์ร่วมสมัยมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการกำหนดให้เขามีโลกทัศน์ไปในทางศรัทธาหรือสิ้นหวัง

ดังนั้น การศึกษาวรรณกรรมกับสังคม โดยกระบวนการวิเคราะห์ภาพลักษณ์และภาพสะท้อน คือ กระบวนการวิเคราะห์เรื่อง ตัวละคร โดยตีความว่าตัวละครสะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคมผ่านทัศนะของผู้เขียนที่มีต่อสังคม ซึ่งกระบวนการวิเคราะห์หรือการตีความต้องอิงหรือยึดกรอบของบริบทของโลกภายนอกเป็นหลัก การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีหลัก ๆ 2 วิธี คือ 1) การวิเคราะห์เนื้อหา 2) การอ่านและการตีความแบบอิงกับโลกภายนอกด้วยท ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (documentary Research) ในการวิเคราะห์เนื้อหา หน่วยของสิ่งที่จะวิเคราะห์ (object unit of analysis) คือ วรรณกรรมสำหรับเยาวชน หน่วยของการวิเคราะห์ (unit of analysis) คือ ภาพลักษณ์ความปรารถนาของตัวละคร และภาพสะท้อนสังคมและการนันทนาการ หน่วยที่เป็นสาระการวิเคราะห์ (subject unit of analysis) คือ แก่นเรื่อง (theme) โครงเรื่อง (plot) ท่วงทำนอง

ของเรื่อง (tone) ชื่อเรื่องและชื่อตอน (title) ฉาก (setting) ตัวละคร (characters) และบทสนทนา (dialogue)

การวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรมในวรรณกรรมเยาวชนจะใช้แนวทางในการสังเคราะห์กิจกรรมนันทนาการที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนแต่ละเรื่อง เพื่อพิจารณากิจกรรมนันทนาการ กระบวนการนันทนาการ และการนันทนาการตามลำดับ ที่เป็นภาพสะท้อนทางสังคม ประกอบด้วยภาระชี้แนะของนักเขียนอันแสดงถึงโลกทัศน์การนันทนาการจากนั้นจะตีความ กระบวนการนันทนาการในภาพรวมในบริบทสังคมหลังวิกฤติเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา พร้อมสังเคราะห์แนวทางการจัดกิจกรรมโดยอิงโลกภายนอกจากตัวบทวรรณกรรมที่สังเคราะห์ได้จากวรรณกรรมเยาวชนในการเสนอแนวทางการจัดนันทนาการเพื่อให้เหมาะสมต่อสังคมไทยปัจจุบัน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 8 จนถึงฉบับที่ 11 ไว้ดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544)

ประเทศต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อคนและสังคม โดยรวมทำให้ต้องมีการปรับแผนเพื่อแก้ไขวิกฤตของประเทศ โดยเน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การลดผลกระทบต่อพัฒนาคนและสังคม การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้เข้มแข็ง และกลับสู่สมดุล และการปรับระบบบริหารจัดการเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ แผนพัฒนาประเทศในช่วง พ.ศ. 2540-2544 เน้นการพัฒนาเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาแบบแยกส่วนหรือตามรายสาขาเศรษฐกิจและสังคมมาเป็นแบบองค์รวม คือ การพัฒนาแบบรวมส่วนหรือบูรณาการที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ อันจะทำให้การพัฒนามีประสิทธิภาพมีความยั่งยืน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็นแผนปฏิรูปความคิดและคุณค่าใหม่ของสังคมไทย ที่เน้นให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนามาเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม มีกระบวนการที่จะเชื่อมโยงมิติต่างๆ ของการพัฒนา ตลอดจนเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา มุ่งเน้นการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย มีค่านิยมที่ดีงามและมีจิตสำนึกที่รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยการเสริมสร้างและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และสุนทรียภาพทางจิตใจแก่คน พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ บริหารจัดการเพื่อให้ทุกฝ่ายเข้ามามี

ส่วนร่วมในการพัฒนาจิตใจ สนับสนุนให้หน่วยราชการที่ทำงานด้านการพัฒนาจิตใจทำหน้าที่ประสานความร่วมมือจากทุกสถาบันในสังคมให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติ และให้มีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องส่งเสริมให้องค์กรประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตใจ โดยเฉพาะองค์กรที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และการพัฒนาจิตใจ รวมทั้งสร้างมาตรการจูงใจให้ภาคธุรกิจเอกชนที่ดำเนินการเกี่ยวกับกีฬา ดนตรีและศิลปะ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก เยาวชน และประชาชน เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนไทยทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมเด็กปฐมวัยไปจนถึงตลอดชีวิต ให้สามารถคิดวิเคราะห์บนหลักของเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีโลกทัศน์กว้าง สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และสามารถเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ตลอดจนมีประสิทธิภาพในกระบวนการผลิตสูงขึ้น และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตลอดจนการเสริมสร้างโอกาสให้ประชาชนกลุ่มผู้ด้อยโอกาสกลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ กลุ่มเด็กในภาวะยากลำบากซึ่งประกอบด้วย เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เด็กเร่ร่อนและเด็กที่ยากจนและไม่มีโอกาสศึกษาต่อ กลุ่มเด็กและสตรีในธุรกิจบริการทางเพศ และถูกประทุษร้ายทารุณต่างๆ กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้สูงอายุที่ยากจน ไม่มีญาติหรือผู้เลี้ยงดู กลุ่มคนยากจนในเมืองและชนบท กลุ่มผู้ถูกคุมประพฤติและผู้ต้องขังและกลุ่มคนไทยต่างวัฒนธรรม เช่น ชาวเขา ชาวเล เป็นต้น ได้รับการช่วยเหลือคุ้มครองและได้รับบริการทุกด้านอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เป็นแผนที่ได้อัญเชิญแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต อยู่บนพื้นฐานของการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันของสังคมไทย โดยนำความคิดของทุกภาคส่วนในสังคมทุกระดับ ตั้งแต่ระดับจังหวัด ระดับอนุภาค และระดับชาติ มาสังเคราะห์เชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบให้เกิดเป็น “วิสัยทัศน์ร่วม” ที่สังคมไทยยอมรับร่วมกัน โดยคำนึงถึงภาพรวมการพัฒนาที่ผ่านมา สถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ และมีการดำเนินการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ในด้านแนวคิดที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างระบบบริหารจัดการภายในที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกระดับ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มี “คน” เป็นศูนย์กลางได้อย่างแท้จริง ภายใต้สถานการณ์และแนวโน้มในอนาคตที่จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศดังกล่าว พร้อมเร่งรัดการปฏิรูป

ระบบเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น และมุ่งฟื้นฟูเศรษฐกิจให้หลุดพ้นจากภาวะวิกฤต พร้อมทั้งวางรากฐานการพัฒนาระบบเศรษฐกิจภายในประเทศให้มีความเข้มแข็ง มีเสถียรภาพ และมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น ขณะเดียวกันให้ความสำคัญลำดับสูงกับการบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างสถานะผู้นำร่วมกันในทุกระดับ ในอันที่จะสร้างพลังร่วมกันให้เกิดค่านิยมใหม่ในสังคม ที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการประเทศใหม่ที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลก สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ บนพื้นฐานของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของความเป็นไทย จึงได้กำหนดสภาพสังคมไทยที่พึงประสงค์ โดยมุ่งพัฒนาสู่ “สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ” ใน 3 ด้าน คือ

1) สังคมคุณภาพ ที่ยึดหลักความสมดุล ความพอดี สามารถสร้างคนทุกคนให้เป็นคนดี คนเก่ง พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกสาธารณะ พึ่งตนเองได้ คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีเมืองและชุมชนน่าอยู่ มีระบบดี มีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ มีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสมดุลกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบการเมืองการปกครองโปร่งใส เป็นประชาธิปไตย ตรวจสอบได้ และมีความเป็นธรรมในสังคมไทย

2) สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ที่เปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนสามารถคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้เท่าทันโลก เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง สามารถสั่งสมทุนทางปัญญา รักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

3) สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ที่ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของเอกลักษณ์สังคมไทยที่พึงพาเกื้อกูลกัน รู้รัก สามัคคี มีจารีตประเพณีดีงาม มีความเอื้ออาทร รักภูมิใจในชาติและท้องถิ่น มีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง ตลอดจนเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554)

ทิศทางการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) กำหนดขึ้นบนพื้นฐานการเสริมสร้างทุนของประเทศทั้งทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ยุทธศาสตร์การพัฒนาคอนและสังคมไทยจึงให้ความสำคัญลำดับสูงกับ

การพัฒนาคุณภาพคน เนื่องจาก “คน” เป็นทั้งเป้าหมายสุดท้ายที่จะได้รับผลประโยชน์และผลกระทบจากการพัฒนา จึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพคนในทุกมิติอย่างสมดุล ทั้งจิตใจ ร่างกาย ความรู้และทักษะความสามารถ เพื่อให้เพียงพอทั้งด้าน “คุณธรรม” และ “ความรู้” ซึ่งจะนำไปสู่การคิดวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” รอบคอบและระมัดระวัง ด้วยจิตสำนึกในศีลธรรม และ “คุณธรรม” ทำให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถตัดสินใจโดยใช้หลัก “ความพอประมาณ” ในการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม ซื่อสัตย์สุจริต อดทนขยันหมั่นเพียร อันจะเป็น “ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” ให้คนพร้อมเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี และมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นและสังคมที่สงบสันติสุข ขณะเดียวกันเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ มีเสถียรภาพและเป็นธรรม รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานการดำรงชีวิตและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน นำไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้
จึงมุ่งพัฒนาคนและสังคมไทยครอบคลุม 3 เรื่องหลัก คือ **การพัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรมนำความรู้** โดยพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต ตั้งแต่วัยเด็ก ให้มีความรู้พื้นฐานเข้มแข็ง มีทักษะชีวิต พัฒนาสมรรถนะ ทักษะของกำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการ พร้อมก้าวสู่โลกของการทำงานและการแข่งขันอย่างมีคุณภาพ สร้างและพัฒนากำลังคนที่เป็นเลิศโดยเฉพาะในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงประเทศ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การเสริมสร้างสุขภาพคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ เน้นการพัฒนาาระบบสุขภาพอย่างครบวงจร มุ่งการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน การฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ เสริมสร้างคนไทยให้มีความมั่นคงทางอาหารและการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย ปลอดภัย เลิกพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ และการเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข โดยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคม บนฐานของความมีเหตุมีผล ดำรงชีวิตอย่างมั่นคงทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน พัฒนาระบบการคุ้มครองทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลายและครอบคลุมทั่วถึง สร้างโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน ส่งเสริมการดำรงชีวิตที่มีความปลอดภัย น่ายู่ บนพื้นฐานของความยุติธรรมในสังคม เสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมแบบบูรณาการและการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังควบคู่กับการเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองและความตระหนักถึงคุณค่าและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อลดความขัดแย้ง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 มุ่งพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และขับเคลื่อน“สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาคเป็นธรรมและมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง”ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม พัฒนาประเทศสู่ความสมดุลในทุกมิติ อย่างบูรณาการ และเป็นองค์รวม และยึดวิสัยทัศน์ปี พ.ศ. 2570 ดังนี้ “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” สร้างสังคมเป็นธรรมและเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ทุกคนมีความมั่นคงในชีวิต ได้รับการคุ้มครองทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค ทุกภาคส่วนได้รับการเสริมพลังให้สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ภายใต้ระบบบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใส เป็นธรรม พัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีคุณธรรม เรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะและการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย สถาบันทางสังคมและชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง สามารถปรับตัวรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง พัฒนาระบบการผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีคุณภาพบนฐานความรู้ความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญา สร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน ปรับโครงสร้างการผลิตและการบริโภคให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ปรับกระบวนการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยปรับโครงสร้างการผลิตของประเทศสู่เศรษฐกิจคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานในภาคขนส่ง เพื่อลดปริมาณก๊าซเรือนกระจก พัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเน้นการวางผังเมืองที่ผสมผสานวัฒนธรรม สังคม ระบบนิเวศเข้าด้วยกัน ปรับพฤติกรรมกรรมการบริโภคสู่สังคมคาร์บอนต่ำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

สรุป

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนของประเทศ นับเป็นแผนปฏิรูปความคิดและคุณค่าใหม่ของสังคมไทย และประสบความสำเร็จ กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เศรษฐกิจขยายตัวดี แต่การพัฒนาคนและสังคมและการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมยังเป็นไปได้ช้า ส่งผลให้การพัฒนาไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน จึงนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาใหม่ที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการพัฒนา กระบวนการพัฒนาใหม่นี้มีพื้นฐานมาจากแนวทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงใช้เป็นหลักการทรงงานมาตลอดเวลาหกทศวรรษนับตั้งแต่เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับชีวิตของสังคมไทยและนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

ช่วงแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เมื่อประเทศไทยต้องเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรงและส่งผลกระทบต่อคนและสังคมเป็นอย่างมาก การดำเนินนโยบายจึงให้ความสำคัญกับการแก้ไขฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพและมั่นคง และลดผลกระทบจากวิกฤตที่ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานและความยากจนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งปฏิรูประบบการบริหารจัดการทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานยุทธศาสตร์สำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 กระทำได้ไม่เต็มที่ อย่างไรก็ดี แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นับเป็นจุดเริ่มต้นของการขับเคลื่อนพลังทางสังคมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง และนำไปสู่การสร้างแนวคิดพื้นฐานในการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งถือเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่สำคัญและเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาประเทศ

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2550) ได้ยึดเชิฐ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางการพัฒนาประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาจากวิกฤตเศรษฐกิจให้ลุ่ลวงและสร้างฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง และการเชื่อมโยงกับตลาดโลกให้มีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น เพื่อให้เศรษฐกิจสามารถกลับมาขยายตัวได้อย่างมั่นคง ขณะเดียวกัน มุ่งการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

ผลการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ประสบความสำเร็จที่น่าพอใจ กล่าวคือ เศรษฐกิจของประเทศไทยมีเสถียรภาพและขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง มีเสถียรภาพที่มั่นคงตามกรอบเป้าหมายการบริหารนโยบายเศรษฐกิจส่วนรวม แม้เผชิญปัญหาต่าง ๆ เช่น การระบาดของโรคอุบัติใหม่หรือโรคระบาดซ้ำ ธรณีพิบัติภัย และราคาน้ำมันที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้น เสถียรภาพทางเศรษฐกิจที่เป็นปัญหาสำคัญในช่วงวิกฤตก็ปรับตัวสู่ความมั่นคง โดยอัตราเงินเฟ้อเฉลี่ยต่ำ สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ หนี้ต่างประเทศ และหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ในระบบการเงินลดลงมาก ดุลบัญชีเดินสะพัดเฉลี่ยเกินดุลร้อยละ 3.1 ของ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนด และทุนสำรองระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น ขณะที่ฐานการผลิตมีความหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 8 ต่อปีสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนด ทั้งนี้เป็นผลจากประสิทธิภาพการผลิตที่เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาด้านคุณภาพและประสิทธิภาพยังช้ากว่าเป้าหมาย โดยที่การขยายตัวด้านปริมาณเร่งตัวเพิ่มขึ้นได้มากกว่าการปรับตัวด้านประสิทธิภาพและคุณภาพ ระบบเศรษฐกิจไทยจึงยังมีฐานการขยายตัวทางเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขันที่ต้องพึ่งพาวัตถุดิบและค่าแรงราคาถูก และการใช้ทรัพยากรที่เข้มข้น โดยอาศัยความต้องการในตลาดส่งออกเป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญ ขณะเดียวกันการพึ่งพิงปัจจัยภายนอกทั้งวัตถุดิบ ทุนและเทคโนโลยียังมีสัดส่วนสูง เศรษฐกิจไทยจึงยังไม่เข้มแข็งพอและอ่อนไหวต่อปัจจัยภายนอกและความผันผวนของเศรษฐกิจโลก สะท้อนถึงความไม่สมดุลในเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจและการขาดระบบการบริหารความเสี่ยงที่ดี เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของระบบเศรษฐกิจไทย

ด้านคุณภาพชีวิตของคนไทยดีขึ้น ส่งผลให้ความอยู่ดีมีสุขโดยรวมมีทิศทางดีขึ้น สัดส่วนความยากจนได้ลดลงอย่างต่อเนื่องเหลือร้อยละ 11.3 ในปี 2547 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างคนจนกับคนรวยมีแนวโน้มดีขึ้น ขณะเดียวกันการส่งเสริมการมีงานทำ ส่งผลให้การจ้างงานอยู่ในระดับค่อนข้างเต็มที่และสูงกว่าเป้าหมาย ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นมากอันเนื่องมาจากการดำเนินการเสริมสร้างสุขภาพอนามัย ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ได้รับบริการโครงสร้างพื้นฐานและบริการของสังคมมากขึ้น สำหรับศักยภาพคนไทยโดยรวมดีขึ้น แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษายังต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ไม่ต่ำกว่า 9 การยกระดับการศึกษาของแรงงานไทยที่มีการศึกษาระดับมัธยมต้นมีเพียงร้อยละ 39.8 ต่ำกว่าเป้าหมายร้อยละ 50 ที่กำหนด ขณะที่การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดอย่างจริงจัง ส่งผลให้ความรุนแรงของปัญหาลดลง อย่างไรก็ตาม ประเด็นปัญหาที่ต้องให้ความสำคัญต่อเนื่อง ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพคน การแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชาชน การสร้างความ

ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การบริหารจัดการภาครัฐในเรื่องความโปร่งใส เพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความก้าวหน้ามากขึ้น แต่ยังไม่สามารถรักษาสสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ได้เท่าที่ควร ยังมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติไปในกระบวนการผลิตค่อนข้างมาก การฟื้นฟูบูรณะยังทำได้น้อย ส่งผลกระทบและเกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การขาดภูมิคุ้มกันของระบบนิเวศ ผลการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 พบว่า พื้นที่ป่าชายเลน เพิ่มขึ้นสูงกว่าเป้าหมาย แต่การลดปัญหาเรื่องดินยังคงดำเนินการได้ต่ำกว่าเป้าหมาย ขณะที่การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการลดมลพิษยังมีปัญหาแหล่งน้ำเสื่อมโทรมมากขึ้น และการจัดการของเสียอันตรายยังทำได้ต่ำกว่าเป้าหมาย ในระยะต่อไปจึงยังจำเป็นต้องเร่งฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงความสมบูรณ์ เพื่อเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ และเพื่อการดำรงชีวิตของคนไทยอย่างยั่งยืน

แนวโน้มในช่วงต้นของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ประเทศไทยจะยังคงต้องเผชิญปัญหาราคาน้ำมัน ซึ่งสร้างแรงกดดันต่อภาวะเงินเฟ้อและดุลบัญชีเดินสะพัด แต่สถานการณ์โดยรวมเมื่อเทียบกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ถือว่าเอื้ออำนวยต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่จะสามารถให้ความสำคัญกับเป้าหมายระยะยาวของการพัฒนา ที่มุ่งไปสู่การพัฒนาที่มีความสมดุลและคนมีความสุขได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ที่จะมีผลต่อการพัฒนาในอนาคต แสดงว่าเศรษฐกิจและสังคมไทยจะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบทและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาในมิติต่างๆ รุนแรงขึ้น ดังนั้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตเพื่อปรับตัวและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทัน โลกาภิวัตน์และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

แผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติ

แผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2550-2554)

แผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2550-2554) เป็นแผนแม่บทระดับชาติ ที่มีแผนยุทธศาสตร์สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) โดยได้รับฟังความคิดเห็นจากภาคีเครือข่ายและผู้ที่เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วนของสังคมด้วยสาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ คือ “นันทนาการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่คนไทย สร้างสัมพันธภาพของคนในชุมชน ก่อให้เกิดสังคมแห่งคุณธรรม จริยธรรม มีความมั่นคง เศรษฐกิจ

รุ่งเรือง เป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ” ซึ่งกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ เพื่อเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการใช้เวลาให้เป็นประโยชน์และนันทนาการ ผู้ประชาชนทุกกลุ่มประกอบ กิจกรรมนันทนาการเป็นประจำจนเป็นวิถีชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมทั้งส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมประเพณีอย่างต่อเนื่องทั้งภาครัฐและเอกชน ระดับมาตรฐานสากล พร้อมการ ตรวจสอบ ปรับปรุง และรับรองมาตรฐานอุปกรณ์ สถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก และการรักษา สิ่งแวดล้อม และพัฒนาการบริหารจัดการนันทนาการให้มีเอกภาพประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตามแผนยุทธศาสตร์ ดังนี้ **ยุทธศาสตร์ที่ 1** การส่งเสริมเด็ก เยาวชน และประชาชน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ เรื่องการใช้เวลาว่างและประกอบกิจกรรมนันทนาการเป็นประจำจนเป็นวิถีชีวิต ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีต่อตนเองและสังคม **ยุทธศาสตร์ที่ 2** การพัฒนาบุคลากร การส่งเสริม อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีไทย ตลอดจนการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยพัฒนาบุคลากรให้มี ศักยภาพและขีดความสามารถสู่ระดับมาตรฐานสากล ส่งเสริม อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยและ พัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในการจัดบริการนันทนาการ **ยุทธศาสตร์ที่ 3** การพัฒนาการ บริหารจัดการนันทนาการ โดยพัฒนาการบริหารจัดการองค์กรด้านนันทนาการให้มีเอกภาพ ประสิทธิภาพและประสิทธิผล

แผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2555-2559)

แผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2555 – 2559) เป็นแผนแม่บท ระดับชาติ ที่มีแผนยุทธศาสตร์สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) ซึ่งมุ่งหวังให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยความเสมอภาคเป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง แผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2555 – 2559) ได้กำหนดสาระสำคัญของแผนฯ 4 ยุทธศาสตร์ คือ **ยุทธศาสตร์ที่ 1** การส่งเสริมเด็ก เยาวชน และ ประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าของการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และ ประกอบกิจกรรมนันทนาการเป็นประจำจนเป็นวิถีชีวิต **ยุทธศาสตร์ที่ 2** การผลิตและพัฒนา บุคลากรในการเป็นผู้นำและจัดบริการนันทนาการ **ยุทธศาสตร์ที่ 3** การพัฒนาระบบและกลไก การบริหารจัดการนันทนาการ และ**ยุทธศาสตร์ที่ 4** การพัฒนาสภาวะแวดล้อมและการส่งเสริม อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติศิลปวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนด้วยนันทนาการ นันทนาการมุ่งพัฒนา คุณภาพชีวิตของคน ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม รวมทั้งสร้างสรรค์ สังคมไทยให้เกิดความสามัคคี เป็นสังคมแห่งคุณธรรม จริยธรรม ตามวิสัยทัศน์ “นันทนาการ สร้างคุณภาพชีวิต สังคมเป็นสุข สิ่งแวดล้อมงดงามโดยมุ่งสู่มาตรฐานสากล” กำหนดให้ นันทนาการเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพของคน โดยพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย

จิตใจและจิตวิญญาณ ทำให้เป็นคนที่สมบูรณ์ นอกจากนี้เน้นหนักการยังสร้างสัมพันธภาพของคนในชุมชน ทำให้เกิดความสามัคคีกัน มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และเครือข่ายชุมชนให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาชนบทและเมืองให้เกิดความน่าอยู่ มีความสงบ สะอาด สะอาด ปลอดภัย มีระเบียบวินัย โดยใช้เน้นหนักการเป็นเครื่องมือในการสร้างฐานรากของสังคม สร้างความปรองดองในชาติเป็นสังคมแห่งคุณธรรม จริยธรรม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคน ครอบคลุมชุมชน และสังคม รวมไปถึงกลุ่มพิเศษต่าง ๆ เช่น กลุ่มด้อยโอกาส กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ต้องขัง กลุ่มคนอาศัยตามเขตชายแดน กลุ่มชาวเขา กลุ่มเด็กเร่ร่อน กลุ่มชุมชนแออัด กลุ่มคนต่างด้าว เป็นต้น ให้เป็นแกนหลักของสังคมไทยและทำให้ประชาชนเกิดความตระหนักในการใช้กิจกรรมเน้นหนักการอย่างยั่งยืนเพื่อเป็นกลไกการพัฒนาสังคมและพัฒนาชาติ ผลพลอยได้จากการดำเนินการเน้นหนักการอย่างมีประสิทธิภาพจะเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากโดยการสร้างผลิตภัณฑ์และบริการทางด้านเน้นหนักการที่มีการพัฒนารูปแบบ ให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกิจกรรมเน้นหนักการเพื่อใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันเป็นปัจจัยสำคัญในด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างประสิทธิภาพในการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการและผู้รับจ้างในสถานประกอบการ เพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารหน่วยงานเน้นหนักการทุกระดับ สร้างเครือข่ายเน้นหนักการ พร้อมกับยกระดับขีดความสามารถ โดยปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพคน อุปกรณ์ สถานที่ เทคโนโลยี และการบริหารจัดการที่ดี เพื่อยกระดับเน้นหนักการให้มีมาตรฐานสูงขึ้น และพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการเน้นหนักการเพื่อการพาณิชย์ให้สามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ สร้างเน้นหนักการอาชีพ ให้แพร่หลายรวมถึงการสนับสนุนให้เกิดการเรียนในสถานศึกษาจนสามารถผลิตเน้นหนักการรุ่นใหม่ที่มีพื้นฐานความรู้ และมีขีดความสามารถในการวิเคราะห์ การใช้ประโยชน์จากสังคมเน้นหนักการจนเป็นพลังในการขับเคลื่อนสังคมของประเทศ ที่กลมกลืนกับกระแสนั้นหนักการยุคใหม่ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเน้นหนักการ ได้แก่ อุปกรณ์ สถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก ให้มีคุณภาพและมาตรฐานความปลอดภัย เพื่อรองรับการร่วมมือของประชาคมอาเซียน ด้านประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ส่งเสริมประชาชนให้ประกอบกิจกรรมเน้นหนักการเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนส่งเสริม อนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมไทยให้ดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน สร้างและพัฒนามาตรฐานเน้นหนักการแห่งชาติ ได้แก่ มาตรฐานด้านบุคลากร ด้านการบริหาร ด้านอุปกรณ์ สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นต้น

การดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ส่งผลต่อการพัฒนาโดยมีการมุ่งเน้น “คน” เป็นสำคัญในการพัฒนาด้วยเศรษฐกิจเป็นฐาน พร้อมการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการส่งเสริมและการแก้ไขปัญหาอันเกิด

จากผลกระทบวิกฤตเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ พร้อมกันนั้นยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชาติได้อยู่ดีมีสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีอันเป็นผลจากกระบวนการพัฒนา

ผลจากการปรับแนวคิดใหม่หลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ถึงปัจจุบัน องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสนใจและปรับแนวทางในการพัฒนาเพื่อสนองต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยังกระตุ้นและส่งเสริมฟื้นฟูรากหญ้าหลังจากการได้รับผลกระทบวิกฤตทางการเงิน ส่งผลให้เกิดการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เพื่อกระจายอำนาจในการบริหารและการพัฒนาประเทศ

“แนวคิดท้องถิ่น” ได้แพร่กระจายไปสู่แผนงานการพัฒนาต่างๆ อาทิ ด้านการศึกษา มีการกำหนดให้จัดการเรียนการสอนในหลักสูตรท้องถิ่น โดยการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้ท้องถิ่นเป็นแหล่งทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ ด้านการท่องเที่ยว มีการขยายแหล่งท่องเที่ยวและนันทนาการ โดยการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การจัดบ้านพักแบบโฮมสเตย์ กำหนดนโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2540 – 2546 โดยกระทรวงท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกำหนดแผนแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2544 – 2553 เพื่อการทำงานเชิงรุกและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไทย นอกจากนี้การกระจายอำนาจยังส่งผลต่อการส่งเสริมอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ โดยความร่วมมือของกระทรวง กรม และองค์กรต่าง ๆ

ผลจากการปรับวิสัยทัศน์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่ชาตินำมาซึ่งการกำหนดแผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของ “คน” ในภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาชาติและเป็นกรอบในการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทย ให้สอดคล้องต่อความต้องการของตลาดและกระตุ้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม โดยการจ้รัฐสวัสดิการ ด้านการนันทนาการอย่างทั่วถึงในสังคม กระบวนการพัฒนาดังกล่าวส่งผลต่อโลกทัศน์ของคนในสังคมก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านนันทนาการและการเข้าร่วมที่เพิ่มขึ้น จากรายงานการวิจัยของการติดตามแผนนันทนาการแห่งชาติฉบับที่ 1 ของถนนวงศ์ ฤกษ์เพชรและคณะ แสดงให้เห็นความเคลื่อนไหวของการเข้าร่วมนันทนาการในสังคมไทย

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

กลุ่มวิจัยและพัฒนา สำนักนันทนาการ กรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2556, หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “ผลของการใช้เกมกลุ่มสัมพันธ์ด้านนันทนาการที่มีต่อการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กในสถานสงเคราะห์” เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบผลการใช้กลุ่ม

สัมพันธด้านการนันทนาการที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กในสถานสงเคราะห์ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นนักเรียนหญิงกลุ่มการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ที่อยู่ในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 32 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองเป็นนักเรียนที่สมัครใจเข้าร่วม 16 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 16 คน ดำเนินการเข้าร่วมเวลา 7 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 90 นาที รวม 21 ครั้ง เก็บข้อมูลโดยใช้แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์สำหรับวัยรุ่น (12-17 ปี) ของกรมสุขภาพจิต การวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติค่ามัธยิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบค่า “t” (t-test)

พบว่า 1) ก่อนทดลองความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กในสถานสงเคราะห์เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติของกรมสุขภาพจิต พบว่าความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กในสถานสงเคราะห์อยู่ในเกณฑ์ปกติ 2) ความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กในสถานสงเคราะห์ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เฉพาะองค์ประกอบย่อยเรื่องสัมพันธภาพ โดยมีค่าเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง 3) ความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กในสถานสงเคราะห์ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมการทดลองพบว่า องค์ประกอบด้านดี องค์ประกอบด้านย่อย เรื่องเห็นใจผู้อื่น องค์ประกอบด้านสุข องค์ประกอบย่อยเรื่องภูมิใจตนเอง และพอใจชีวิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มทดลองมีระดับสูงกว่ากลุ่มควบคุม

ภัทรขวัญ ทองเถาว์ (2554, หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย “ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน” ได้ศึกษาวิเคราะห์ภาพคนชายขอบและกลวิธีการนำเสนอคนชายขอบในวรรณกรรม 20 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า คนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนมี 3 บริบท คือ 1) บริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ 2) คนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ และ 3) คนชายขอบในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

คนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ ได้แก่ชาวเขาที่ขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากปัญหาความยากจนและห่างไกล ขาดความรู้สาธารณสุข ทำการเกษตรตามภูมิปัญญาเดิม (ชาวเขาเผ่าปาเกอะญอ) และปลูกลิ่น (ชาวเขาเผ่าแม้ว) รักพวกพ้อง ภาคภูมิใจในชาติของตนอดทนต่อการถูกเหยียดหยาม ชาวเลเป็นกลุ่มที่มีชีวิตเรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติและยอมรับการจัดการของรัฐให้เป็นไทยใหม่ ชาวเวียงคานอพยพคือพลเมืองไร้สัญชาติที่ไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะพลเมืองไทยและถูกจำกัดอิสรภาพในการดำรงชีวิต ส่วนคนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ ได้แก่คนเร่ร่อนขอทาน คือ คนยากจนที่ไม่มีหนทางประกอบอาชีพและสภาพทางร่างกายพิการ ผู้ใช้แรงงานคือคนยากจนที่ไร้ทักษะฝีมือมีชีวิตต่ำ สุดท้ายคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ เด็กกำพร้า คือ เด็กที่พ่อแม่ทอดทิ้ง ขาดความรักความอบอุ่นและคนในสังคมใช้

เป็นวัตถุแห่งการสงเคราะห์ ฯลฯ ด้านกลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบในงานวรรณกรรมเยาวชน มี 3 ประเภท คือ กลวิธีการนำเสนอผ่านโครงเรื่อง กลวิธีการนำเสนอผ่านตัวละคร โดยการบรรยาย โดยผู้เขียนโดยตรงและการสร้างตัวละครชายขอบจากบทบาทในเรื่อง กลวิธีสุดท้ายคือการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านฉากและบรรยากาศ ได้แก่ ฉากสถานที่ ฉากเวลา และฉากวิถีชีวิตหรือภาพสะท้อนสังคม จากงานวิจัยข้างต้นพบว่า การศึกษาภาพลักษณ์กับภาพเป็นเรื่องเดียวกัน และมีกระบวนการในการวิเคราะห์ที่มุ่งเน้นโดยใช้ตัวละครเป็นศูนย์กลาง เน้นการศึกษารายละเอียดและการวิเคราะห์ตัวละครเพื่อมองภาพชีวิตอันเกี่ยวพันกับสถานการณ์ทางสังคมที่ตน (ตัวละคร) กำลังเผชิญ ในบริบทต่างๆ แตกต่างกันตามกรอบโครงสร้างและตัวละคร ส่วนภาพสะท้อนนั้นมุ่งเน้นไปที่การมองภาพโดยรวมของสังคมตามบริบทต่าง ๆ ตามกรอบแนวคิด โลกทัศน์ และกรอบเวลา และพื้นที่ เพื่อศึกษาองค์ประกอบแบบองค์รวมเพื่อศึกษาสาเหตุ หรือเหตุอันเป็นปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและความเปลี่ยนแปลงหรือจุดวิกฤติของวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ ในการศึกษาวรรณกรรมกับสังคมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจทั้งภาพลักษณ์ของตัวละครและภาพสะท้อนสังคมในบริบทต่าง ๆ ทั้งสถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันทางการเมือง สถาบันทางการปกครอง สถาบันทางครอบครัว สถาบันทางนันทนาการ ตามกรอบแนวคิดทางพระพุทธศาสนา แบบโยนิโสมนสิการหรือ การสืบหาสาเหตุ โดยใช้หลักแนวคิดที่ว่า “เพราะสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิด” และหลักความเชื่อทางจิตวิทยาบุคลิกภาพ และจิตวิเคราะห์ กลุ่มจิตวิทยามนุษยนิยมมาใช้ในการวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของตัวละครบางตัวเพื่อขยายและอธิบายถึงสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการนันทนาการของตัวละครเพื่อสะท้อนภาพสังคมไทยให้เห็นภาพมากยิ่งขึ้น

กลุ่มวิจัยและพัฒนา สำนักส่งเสริมและพัฒนานันทนาการ สำนักพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ (2552,หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการวิจัยประเมินผลกิจกรรมนันทนาการในชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิวัฒนาการการจัดกิจกรรมนันทนาการในชุมชนคลองเตยและเพื่อประเมินผลกิจกรรมนันทนาการที่จัดโดยสำนักงานพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ ณ ชุมชนวัดปากบ่อ เขตสวนหลวง และชุมชนบ้านพัฒนา 70 ไร่ คลองเตย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประธานชุมชนหมู่บ้าน 70 ไร่ และประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการที่จัดโดยสำนักงานพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ ณ ชุมชนวัดปากบ่อ เขตสวนหลวง และชุมชนบ้านพัฒนา 70 ไร่ คลองเตย จำนวน 661 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ สังเกต จากนั้นทำการวิเคราะห์ พบว่าชุมชนหมู่บ้าน 70 ไร่ มีกิจกรรมนันทนาการมาตั้งแต่ตั้งชุมชน ส่วนใหญ่เป็นกีฬา กิจกรรมนันทนาการพิเศษ เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ และกิจกรรมนันทนาการอาสาสมัคร และปัจจุบันมีกิจกรรมนันทนาการประเภทศิลปะหัตถกรรม เกมกีฬา เต้นรำ

งานอดิเรก คนตรีและร้องเพลง วรรณกรรมกรอ่าน การพูด และเขียน นันทนาการพิเศษ โดยมีหน่วยงานและองค์กรอื่นๆสนับสนุน กิจกรรมนันทนาการที่ชุมชนต้องการให้จัดมากที่สุด เรียงตามลำดับ คือ เกมและกีฬา ร้อยละ 23.11 คนตรีและร้องเพลงร้อยละ 18.0 กิจกรรมพิเศษ ร้อยละ 16.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการมีความพึงพอใจกิจกรรมนันทนาการที่จัดโดยสำนักพัฒนาการกีฬาและนันทนาการโดยรวม ร้อยละ 89.5 โดยมีความพึงพอใจมากที่สุดร้อยละ 42.6 และมีความพึงพอใจมาก ร้อยละ 46.9

ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพ็ชร และ รัชณี ขวัญบุญจัน (2552, หน้า บทคัดย่อ) ศึกษาการประเมินผลแผนพัฒนาการนันทนาการแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2550-2554) มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลแผนพัฒนาการนันทนาการแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2550-2554) ระยะกลางแผนและเพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการดำเนินงานด้านนันทนาการกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดตามแผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2550-2554) ระยะครึ่งแผน วิธิดำเนินการประเมิน โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนามจากการนิเทศแผนฯ ทั้ง 4 ภาค และจากการใช้แบบสอบถามกับประชาชน ผู้บริหารและนักเรียนนักศึกษา และบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการประเมินพบว่า จากวัตถุประสงค์ของแผน ฯ มีเป้าหมาย 6 ข้อใหญ่และ 7 ข้อย่อย รวม 13 ข้อ ผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมาย 9 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 69.23 จาก 3 ยุทธศาสตร์ 9 ผลผลิต และมีตัวชี้วัด 16 ข้อ เป็นไปตามตัวชี้วัด 8 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 50 โดยภาพรวมผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนานันทนาการแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2550-2554) ระยะกลางแผนได้ตามเป้าหมายและตัวชี้วัดคิดเป็นร้อยละ 58.62

กลุ่มวิจัยและพัฒนา สำนักส่งเสริมและพัฒนานันทนาการ สำนักพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ (2551, หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “การศึกษารูปแบบฐานข้อมูลกิจกรรมนันทนาการและแหล่งนันทนาการในประเทศไทย” เพื่อศึกษารูปแบบฐานข้อมูลกิจกรรมนันทนาการและแหล่งนันทนาการในประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2,000 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1,860 ชุด คิดเป็นร้อยละ 93 มาวิเคราะห์โดยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมนันทนาการที่ทำมากที่สุดในประเทศไทยได้แก่ประเภทศิลปหัตถกรรม งานจักรสาน กิจกรรมเกมกีฬา-กีฬาฟุตบอล กิจกรรมประกอบจังหวะเต้นรำ-แบบแอโรบิกแดนซ์ กิจกรรมนันทนาการกลุ่มละครและการแสดง-การดูหนังกลางแปลง กิจกรรมงานอดิเรก-ปลูกพืชผักสวนครัว การร้องเพลงคาราโอเกะ กิจกรรมทัศนศึกษา-กิจกรรมกลางแจ้งและนอกเมือง กิจกรรมกลุ่มวรรณกรรมกรอ่าน-การเขียน –การพูด กิจกรรมวัฒนธรรมประเพณี และกิจกรรมสาธารณสุขตามลำดับ แหล่งนันทนาการคือ กลุ่มทอผ้า

กลุ่มจักรยาน งานดอกไม้ประดิษฐ์ สนามกีฬาโรงเรียน ลานวัด บ้าน ร้านคาราโอเกะ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สถานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน วัด พื้นที่สาธารณะในหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ

ศิริพร ศรีวรกานต์ (2551, หน้า บทคัดย่อ) ศึกษาวรรณกรรมเด็กของเยอรมันกับของไทย ช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990: การศึกษาเปรียบเทียบ โดยมีวัตถุประสงค์สองประการคือ ศึกษา ลักษณะของวรรณกรรมเด็กของทั้งสองวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ใน วรรณกรรมเด็กสองวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเด็กของทั้งสองสังคมแตกต่างกัน โดยวรรณกรรมเด็กเยอรมันเน้นการนำเสนอเด็กชีวิตตามจริง และเจาะลึกลงสู่โลกในจิตใจของ เด็ก ทำให้สามารถเปิดกว้างให้กับหัวข้อที่หลากหลายและใช้วิธีการเล่าเรื่องที่ซับซ้อนมากขึ้นส่งผล ให้วรรณกรรมเด็กของเยอรมันมีลักษณะใกล้เคียงกับวรรณกรรมสำหรับผู้ใหญ่ ส่วนวรรณกรรม เด็กของไทยของไทยเน้นการสั่งสอนส่งผลให้การนำเสนอภาพของเด็กที่เป็นแบบอย่างให้กับผู้อ่าน ที่เป็นเด็ก ขณะเดียวกันผูกเรื่องให้เข้าใจง่ายและ ไม่มีการใช้หัวข้อเรื่องหรือวิธีการเล่าเรื่องที่ หลากหลายและซับซ้อน นอกจากความแตกต่างของวรรณกรรมเด็กแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก กับผู้ใหญ่ที่ปรากฏในวรรณกรรมเด็กแตกต่างกัน ภาพของเด็กในวรรณกรรมเด็กเยอรมันเป็นผู้ที่มี สิทธิและเสียงเช่นผู้ใหญ่ เห็นได้จากการที่ผู้ใหญ่ส่งเสริมให้เด็กมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น หรือวิพากวิจารณ์ และมีความเป็นตัวของตัวเอง ส่วนภาพของเด็กที่ปรากฏในวรรณกรรมเด็กของ ไทยเป็นผู้ที่น้อยเห็นได้จากการผูกเรื่องให้เด็กมีบทบาทในฐานะที่มีหน้าที่เชื่อฟังและทำตามผู้ใหญ่ แม้วรรณกรรมของทั้งสองประเทศจะมีความแตกต่างกันอันมีผลมาจากบริบททางสังคมและ วัฒนธรรม แต่วรรณกรรมของทั้งสองประเทศมีลักษณะร่วมกันประการหนึ่งคือ วรรณกรรมเด็กคือ ผลผลิตทางความคิดของผู้ใหญ่ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่ง สิ่งที่ปรากฏในวรรณกรรมเด็กคือสิ่งที่ ผู้ใหญ่ปรารถนา

กลุ่มวิจัยและพัฒนา สำนักส่งเสริมและพัฒนานันทนาการ สำนักพัฒนาการกีฬาและ นันทนาการ (2550, หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “การศึกษาการใช้รูปแบบกิจกรรมนันทนาการที่มีต่อ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนพิเศษ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน” เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบผลการใช้กิจกรรมนันทนาการในรูปแบบศิลปหัตถกรรม ดนตรี และร้องเพลง และเกม ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านความฉลาดทางอารมณ์ด้านดี ด้าน เก่ง และด้านสุข ของนักเรียนในโรงเรียนพิเศษ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพฯ) กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ปีการศึกษา 2549 ภาคเรียนที่ 2 จำนวน 40 คน โดยแบ่งกลุ่มทดลอง 20 คน กลุ่มควบคุม 20 คน ได้มาจากการ สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยกิจกรรมนันทนาการในรูปแบบศิลปหัตถกรรม

8 กิจกรรม ดนตรีร้องเพลง 8 กิจกรรม และเกม 8 กิจกรรม รวม 24 กิจกรรม ระยะเวลา 8 สัปดาห์ และแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์สำหรับวัยรุ่น (12-17 ปี) ของกรมสุขภาพจิต การวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบค่า “t” (t-test) พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลองมีความฉลาดทางอารมณ์ด้านดี เก่ง และด้านสุข ไม่แตกต่างกัน ผลการเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ ศิลปะทัศนกรรม ดนตรีและร้องเพลง และเกม มีความฉลาดทางอารมณ์ด้านดี เก่ง และด้านสุข แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 โดยหลังการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการที่จัดให้สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ ข้อค้นพบว่ากิจกรรมนันทนาการศิลปะทัศนกรรม ดนตรีและร้องเพลง และเกม มีความฉลาดทางอารมณ์ให้นักเรียนได้

พัฒนา ภูมิวัฒน์ (2549, หน้า บทคัดย่อ) ศึกษาการใช้เรื่องเล่าและตำนานในการสร้างอัตลักษณ์ในวรรณกรรมเยาวชนของนักเขียนอเมริกันเชื้อสายจีนร่วมสมัย วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนของนักเขียนอเมริกันเชื้อสายจีน 4 คน ได้แก่ ลอว์เรนซ์ เยป, เบตต์ เปา ลอร์ด, แฟรงก์ ชิน และ เลนซี นามิโอะกะ ในประเด็นการใช้เรื่องเล่าและตำนานเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของความเป็นชาวอเมริกันเชื้อสายจีนในประเทศสหรัฐอเมริกา ชาวอเมริกันเชื้อสายจีนเป็นชนกลุ่มน้อยซึ่งมิใช่ชาวอเมริกันผิวขาว และขณะเดียวกันก็ไม่ใช่ชาวจีน ด้วยเหตุนี้ จึงไม่สามารถสร้างอัตลักษณ์ของตน โดยอิงยึดเรื่องเล่ากระแสหลักของชาวอเมริกันผิวขาวได้ วิธีหนึ่งที่ชาวอเมริกันเชื้อสายจีนใช้ในการสร้างอัตลักษณ์ได้แก่การตีความความเป็น “ชาวอเมริกัน” ในรูปแบบของตนเอง เพื่อสร้างเรื่องเล่าแบบอเมริกันเชื้อสายจีนขึ้น นักเขียนวรรณกรรมชาวอเมริกันเชื้อสายจีนจำนวนหนึ่งจะเขียนวรรณกรรมเพื่ออธิบายอัตลักษณ์ของตน โดยใช้เรื่องเล่าชุดดังกล่าวจากการวิจัยพบว่าการใช้เรื่องเล่าและตำนานในวรรณกรรมเยาวชนที่นำมาศึกษาปรากฏในสองรูปแบบ ได้แก่ ในรูปของโครงสร้างการปรับเปลี่ยนเรื่องเล่า โดยตัวละครเอกในแต่ละเรื่องจะใช้ชีวิตทั้งในเรื่องเล่าแบบจีนและเรื่องเล่าแบบอเมริกัน ตัวละครเอกจะทำความเข้าใจและผสมผสานเรื่องเล่าทั้งสองชุด เพื่อสร้างเป็นเรื่องเล่าของชาวอเมริกันเชื้อสายจีนในรูปแบบของตน เรื่องเล่าดังกล่าวจะช่วยให้เขาหรือเธอสร้างอัตลักษณ์ความเป็นอเมริกันเชื้อสายจีนได้ในที่สุด ส่วนรูปแบบที่สองคือการสอดแทรกเรื่องเล่าจีน เรื่องเล่าอเมริกันเชื้อสายจีน และตำนานจีนลงในเรื่องเล่ากระแสหลัก เพื่อเป็นการอ้างสิทธิ์ในพื้นที่อเมริกาและอนุญาตให้ชาวอเมริกันเชื้อสายจีนสามารถมี “เสียง” ในการอธิบาย เรื่องราวของตัวเอง กระบวนการดังกล่าวจะทำให้อัตลักษณ์ของชาวอเมริกันเชื้อสายจีนซึ่งถูกกดทับโดยเรื่องเล่ากระแสหลักปรากฏขึ้น ผลการวิจัยพบว่านักเขียนทั้ง 4 คนมีมุมมองปัญหาที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพื้นฐานตั้งแต่วัยเยาว์และประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต ยิ่งไป

กว่านั้น ผู้วิจัยยังได้ศึกษาอิทธิพลของรูปแบบวรรณกรรมต่อการเขียนของนักเขียนทั้งสิ้น ผู้วิจัยพบว่า วรรณกรรมเยาวชน ของนักเขียนอเมริกันเชื้อสายจีนยังคงมีลักษณะวรรณกรรมเยาวชนแบบอนุรักษ์นิยม กล่าวคือ เน้นการสั่งสอนและชี้แนะให้ผู้อ่านคล้อยตาม เพื่อหล่อหลอมให้เยาวชนที่อ่านเรื่องมีทัศนคติตรงตามที่ผู้เขียนต้องการ อย่างไรก็ตาม การชี้แนะสั่งสอนดังกล่าว ได้นำไปสู่ปัญหาที่มักจะปรากฏในวรรณกรรมเยาวชน ได้แก่ การสร้างและใช้ภาพลักษณ์ตายตัว ภาพลักษณ์ตายตัวที่พบ ในวรรณกรรมเยาวชนทั้งสิ้นเรื่อง ได้แก่ ภาพลักษณ์ตายตัวเกี่ยวกับเพศสภาพของหญิงชาวจีน และภาพลักษณ์ตายตัวว่า ประเทศจีนเป็นประเทศที่เก่าแก่โบราณเหมือนชายชรา

อภินันท์ กั้นเดช (2549, หน้า บทคัดย่อ) วิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 ถึง พ.ศ. 2548 ในด้านผู้จัดทำ เนื้อเรื่อง แนวคิด ตัวละคร ฉาก การนำเสนอเรื่อง การดำเนินเรื่อง และลักษณะการเรียบเรียง โดยใช้แบบบันทึกข้อมูลและแบบวิเคราะห์ข้อมูลเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลที่เป็นประชากรจำนวน 148 ชื่อเรื่อง ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัล ส่วนใหญ่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เอกชน วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลจำนวนมากที่สุดมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิต และมีแนวคิดเกี่ยวกับมิตรภาพ วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลส่วนใหญ่ มีตัวละครเอกเป็นมนุษย์ โดยจำนวนมากที่สุดมีอายุ 12-14 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ในด้านฉาก วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลส่วนใหญ่มีแนวเรื่องสมจริง มีฉากประเทศไทย โดยเป็นภาคใต้มากที่สุด มีโครงเรื่องเป็นเอกภาพและมีวิธีดำเนินเรื่องแบบเรื่องเล่า และมีการใช้สุภาษิตคำพังเพย

วรากร ทรัพย์วิระปกรณ์ (2546, หน้า บทคัดย่อ) การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลของการใช้วรรณกรรมบำบัด ต่อความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ที่ศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนโสตศึกษา จังหวัดชลบุรี ปีการศึกษา 2545 คัดเลือกโดยการสุ่มตัวอย่างและทำแบบทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเองแล้วนำคะแนนมาเรียงลำดับ เลือกผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองในลำดับจากท้ายสุดขึ้นไป จำนวน 12 คน แล้วสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 6 คน เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองประกอบด้วย แบบทดสอบความเชื่อมั่นในตนเอง และวรรณกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง การเก็บข้อมูล ดำเนินการตั้งแต่เริ่มวัดผลในระลอกแรกก่อนการทดลอง ระยะเวลาหลังการทดลอง และระยะติดตามผล จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำประเภทหนึ่งตัวแปรระหว่างกลุ่มและหนึ่งตัวแปรภายในกลุ่ม (Repeated-Measures Analysis of Variance: One between Subjects Variable and One within Subjects Variable) ผลการวิจัยพบว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาของการ

ทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินในกลุ่มทดลอง มีความเชื่อมั่นในตนเองในระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล สูงกว่าระยะก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินในกลุ่มทดลอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง ในระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ปนัดดา สดุดีวิถิชัย (2545, หน้า บทคัดย่อ) การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเด็กแนวแฟนตาซีของ โรอัลด์ ดาห์ล กับ มิซาเอล เอนเดอ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเด็กแนวแฟนตาซีของ โรอัลด์ ดาห์ล กับ มิซาเอล เอนเดอ ในด้านลักษณะของวรรณกรรมเด็กและองค์ประกอบของวรรณกรรมรวมทั้งทัศนคติของนักเขียนที่มีต่อสังคม จากการศึกษาพบว่า แม้วรรณกรรมเด็กแนวแฟนตาซีของดาห์ลและเอนเดอจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือเป็นแฟนตาซีแนวนีกฝัน (fanciful fantasy) และแนวจินตนาการ (imaginative fantasy) ตามลำดับ หากแต่มีวิธีการนำเสนอที่คล้ายคลึงกันในการดำเนินตามขนบนิยามของวรรณกรรมสำหรับเด็กได้แก่ การใช้เด็กเป็นตัวละครเอกและการจบเรื่องแบบสุขสมหวังเสมอ มีองค์ประกอบที่แสดงความมหัศจรรย์อันเป็นพื้นฐานสำคัญของวรรณกรรมประเภทนี้เหมือนกัน โดยแสดงบทบาททั้งการช่วยเหลือและเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จของตัวละคร ส่วนทัศนคติต่อสังคมนั้น ปรากฏนัยยะที่มีความเหมือนและต่างตามอัตวิสัยของผู้เขียน หากแต่ยังเน้นการเสนอแง่มุมอันเกี่ยวพันถึงเด็กเป็นสำคัญเช่นกัน ได้แก่ สภาวะของสังคมที่เปลี่ยนแปลงซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตเด็ก และการเสนอความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ในสังคม

หฤทัย รามสูต (2542, หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการเสนอภาพเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนต่างวัฒนธรรม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพรวมด้านเนื้อหาและวิธีการนำเสนอภาพเยาวชน ในวรรณกรรมสำหรับเยาวชนอายุระหว่าง 14-18 ปี ซึ่งพิมพ์จำหน่ายในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2539 - พ.ศ. 2541 เปรียบเทียบการเสนอภาพของเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนของไทย กับวรรณกรรมเยาวชนที่แปลจากภาษาต่างประเทศ และศึกษาถึงปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการเลือกนำเสนอวรรณกรรมเยาวชนทั้งสองประเภท ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเยาวชนของไทยมีจำนวนวรรณกรรมประเภทเรื่องแนวสมจริงมากกว่าเรื่องแนวจินตนาการอย่างเห็นได้ชัด (ร้อยละ 83.57 ต่อร้อยละ 13.43) ในขณะที่วรรณกรรมเยาวชนแปลจากภาษาต่างประเทศ มีจำนวนวรรณกรรมทั้งสองประเภทหลักใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 44.30 ต่อร้อยละ 55.70) การเสนอภาพเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนไทย ส่วนใหญ่เสนอเรื่องที่เกิดขึ้นในชนบท ตัวละครเยาวชนส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาในชนบท เน้นการแก้ปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอกเป็นรูปธรรม และเสนอปัญหาซ้ำ ๆ อย่างตรงไปตรงมาผ่านบทบรรยายหรือตัวละคร การเล่าเรื่องใน

ลักษณะที่ซ้ำรอยเดิมทำให้ไม่เอื้อต่อการพัฒนาตัวละคร นอกจากนี้ยังพบว่าตัวละครเยาวชนและผู้ใหญ่ แสดงบทบาทต่อกันและกันในฐานะ 'ผู้รับ' และ 'ผู้ให้' ซึ่งทำให้เยาวชนไทยมักตกเป็นฝ่ายรับ (passive) ของสถานการณ์ ในขณะที่ในวรรณกรรมเยาวชนต่างประเทศ จะแสดงปัญหาอย่างเป็นนามธรรมกว่า และมีความหลากหลายของประเด็นและวิธีการนำเสนอมากกว่า มีการเล่าเรื่องที่ก้าวหน้าและเอื้อต่อการพัฒนาตัวละครมากกว่า โดยตัวละครเยาวชนและผู้ใหญ่มีโอกาสดังกล่าวบทบาทผู้ให้และผู้รับได้เท่าเทียมกัน โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ บรรณาธิการอธิบายปัจจัยเบื้องหลังลักษณะของวรรณกรรมเยาวชนไทยว่า ตลาควรรณกรรมเยาวชนไทยยังแคบเนื่องจากนักเขียนยังไม่เข้าใจในเยาวชน จึงมักเสนอเรื่องโดยให้การอบรมสั่งสอนโดยตรงไปตรงมา เพราะเห็นว่าถูกใจผู้ปกครองและบรรณาธิการ นอกจากนี้ งานเขียนลักษณะนี้ยังมีโอกาสได้รับรางวัลมากขึ้นด้วย

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ

ออกุสต์ มาการ์เร็ต (Auguste Margaret ,2013, หน้า บทคัดย่อ) ได้นำเสนอบทความ “ศาสนาและจิตวิญญาณในวรรณกรรมเยาวชน” ว่านักเขียนวรรณกรรมเขียนเรื่องตามความเชื่อทางศาสนาจากแง่มุมความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือของมนุษย์ ประเพณีของครอบครัว ค่านิยม วัฒนธรรม และประสบการณ์ โดยพบว่านักเขียนวรรณกรรมเยาวชนมีความกล้าหาญในการนำเสนอเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนที่จะก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อบุคคลอย่างชัดเจน และกล้าที่จะนำเสนอข้อเท็จจริงเรื่องอัตลักษณ์ทางศาสนาและจิตวิญญาณภายในของตนอย่างลุ่มลึกถึงความขัดแย้งภายใน

ยาง (Yang Heewon, 2002, หน้า 410) ได้แสดงทัศนคติที่เกี่ยวกับกิจกรรมนันทนาการในงานวิจัยของเขาว่าการบำบัดพฤติกรรมก้าวร้าวของวัยรุ่น โดยการนำนันทนาการเข้ามาแทรกแซงในกระบวนการ โดยนำมาประยุกต์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของวัยรุ่นและกระบวนการเรียนรู้

แอน (Ann, 1997, หน้า บทคัดย่อ)ได้ทำการศึกษาความต้องการและความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมที่สามารถเล่นได้ตลอดชีวิต ของผู้สูงอายุในภาคกลางในรัฐเทนเนสซี จากการสำรวจพบว่ากิจกรรมที่สามารถเล่นได้ตลอดชีวิต 36 ประเภทได้ถูกแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ โดยการศึกษาจากผู้สูงอายุจำนวน 94 คน มีอายุระหว่าง 55-56 ปีโดยทำการสำรวจ การเอาใจใส่และการเข้าร่วมกิจกรรม